

VESTIGIA

Archeologie & Cultuurhistorie

Archeologisch vooronderzoek ten behoeve van de herinrichting van de woonwijk
Te Werve - Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk

Ruimtelijk advies op basis van Bureauonderzoek

V2277

Archeologisch vooronderzoek ten behoeve van de herinrichting van de woonwijk Te Werve - Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk

Ruimtelijk advies op basis van bureauonderzoek

Rapportnummer: V2277
Projectnummer: V22-5012
ISSN: 1573 - 9406
Status en versie: Definitief, versie 2.0
In opdracht van: Synchron
Rapportage: T. Beukelaar-Van Gulik, R. Schrijvers, W. A. M. Hessing
Plaats en datum: Amersfoort, 10 mei 2023

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

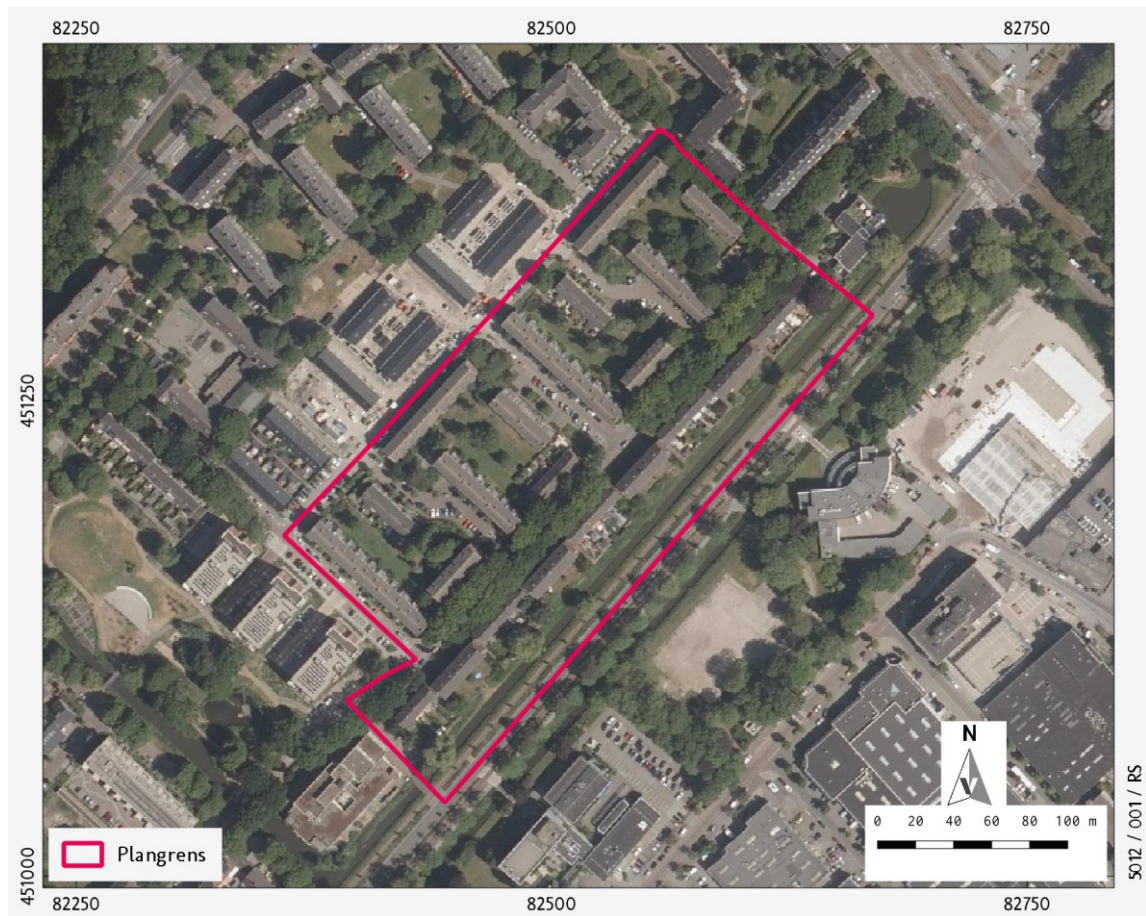

Documentbeheer				
Versie	Status	Datum	Toelichting	Autorisatie
1.0	Concept	12 april 2022	Eerste concept ter goedkeuring opdrachtgever en bevoegd gezag	W.A.M. Hessing
2.0	Definitief	10 mei 2023	Na verwerking opmerkingen bevoegd gezag	J.M. Koot (gemeente Rijswijk)

Projectgegevens		
Initiatief	Herontwikkeling	
Toponiem / locatie	Te Werve-oost	
Plaats	Rijswijk	
Gemeente	Rijswijk	
Provincie	Zuid-Holland	
Opdrachtgever	Synchroon B.V. Stadsplateau 14 3521 AZ Utrecht	
Contactpersoon	Dhr. D. van Duijn	
Oppervlakte plangebied	Ca. 4,7 ha	
Oppervlakte onderzoeksgebied	Plangebied + buffer 500 m	
Diepte grondwerkzaamheden	Ca. 1,5 m (parkeergarages, halfverdiept)	
Huidig grondgebruik	Gestapelde woningbouw met halfverdiepte parkeerplaats, openbare weg met groenstrook	
Zaakidentificatie (Archis3)	5215552100	
Soort onderzoek	Bureauonderzoek	
RD-coördinaten van het plangebied	Xmin 82.359 Ymin 451.039	Xmax 82.669 Ymax 451.393
Kaartblad (1:25.000)	30G 's-Gravenhage	
Uitvoerder	Vestigia <i>Archeologie & Cultuurhistorie</i>	
Toetsrapport	Drs. W.A.M. Hessing, Senior KNA Archeoloog / Senior KNA prospector (97049866)	
Projectleider	mr. W.J. Weerheijm MA, sr. KNA BO archeoloog/ KNA Prospector MA (38767204)	
Projectmedewerkers	T. Beukelaar - van Gulik MA, KNA archeoloog MA (76311464) R. Schrijvers, Senior KNA prospector MA/ Senior KNA Specialist Fysisch Geografie (74734349)	
Beheer en documentatie	Vestigia <i>Archeologie & Cultuurhistorie</i> E-depot Nederlandse Archeologie (EDNA) via DANS EASY: https://easy.dans.knaw.nl/ui/home	
Bevoegd gezag	Gemeente Rijswijk Postbus 5305 2280 HH Rijswijk	
Contactpersoon	Dhr. drs. J.M. Koot	

Inhoudsopgave

Samenvatting en advies	5
Onderbouwing advies	7
1 Projectomgeving	7
1.1 Afbakening plangebied en consequenties toekomstig gebruik	7
1.2 Onderzoeksdoel en -methode	8
2 Beleidskader	10
2.1 Wettelijk kader	10
2.2 Provinciaal beleid	10
2.3 Gemeentelijk beleid	11
3 Verwachtingsmodel	12
3.1 Natuurlijk landschap	12
3.1 Historisch landschap	14
3.2 Bouwhistorische waarden	18
3.3 Archeologische waarden	19
3.4 Tweede Wereldoorlog	24
3.5 Gespecificeerde archeologische verwachting	25
4 Advies vervolgonderzoek	27
Literatuur	28
Digitale bronnen	29
Lijst van afbeeldingen, bijlagen en kaarten	30

Afbeelding 1 Luchtfoto plangebied. Bron: PDOK.

Samenvatting en advies

Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* heeft in opdracht van Synchron. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een plangebied in de gemeente Rijswijk. Synchron is samen met de gemeente Rijswijk en woningcorporatie Rijswijk Wonen bezig met het maken van een plan voor de herontwikkeling van de wijk Te Werve-Oost. De huidige woningvoorraad in Te Werve-Oost (tussen de Generaal Berenschotlaan, Sir Winston Churchillaan, Van Vollenhovenlaan en Idenburglaan) van ca. 330 woningen wordt uitgebreid en herontwikkeld naar ca. 560 woningen. Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 3,5 ha.

Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek kan aan het plangebied een hoge archeologische verwachting worden toegekend, met name voor het zuidelijke deel. Deze archeologische verwachting is gebaseerd op de landschappelijke ligging. Binnen het plangebied heeft bewoning kunnen plaatvinden vanaf de vroege prehistorie. Deze resten kunnen mogelijk voorkomen op duinen welke in het plangebied aanwezig kunnen zijn. Echter kan het Gantelsysteem dat actief is van ca. 500 - 200 v. Chr. deze resten verspoeld hebben. Op de oeverwallen aan dit systeem kunnen resten uit Bronstijd en IJzertijd verwacht worden.

Daarnaast kan op basis van voorgaande onderzoeken gesteld worden dat binnen het plangebied resten uit de Romeinse tijd aanwezig kunnen zijn. Het betreft resten die verband houden met het kanaal van Corbulo en de ten noorden van het kanaal gelegen weg met bermgreppel. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met het voorkomen van resten van nederzettingen, verkaveling of mogelijk grafstructuren, welke langs de weg te verwachten zijn. Deze worden op de afzettingen van het Gantelsysteem verwacht.

Als laatste kunnen ook resten vanaf de Middeleeuwen en Nieuwe tijd voorkomen binnen het plangebied. Ook hierbij zijn nederzettingenresten niet uit te sluiten, al zal het voornamelijk om sporen van landgebruik en kleiwinning gaan.¹ Voor wat betreft de Nieuwste tijd kunnen resten van het tuindersbedrijf met opstallen verwacht worden binnen het plangebied. Dit erf heeft binnen het plangebied gelegen tussen ca. 1900 en 1957. Hierna is de huidige woonwijk binnen het gebied gebouwd.

Resten van de Tweede Wereldoorlog kunnen niet uitgesloten worden binnen het plangebied. Hoewel het plangebied buiten de aanduidingen op de inventarisatiekaart ligt, hebben veel activiteiten plaatsgevonden rondom het plangebied. Hierdoor kan het voorkomen van oorlogsresten niet volledig uitgesloten worden.

Voor de perioden Romeinse tijd - Nieuwe tijd geldt dat deze resten kunnen voorkomen direct onder het huidige maaiveld of een mogelijk aanwezige ophogingslaag van ca. 1.00m. De sporen van het Neolithicum worden eerder verwacht in de zandige afzettingen onder het klei- en veenpakket dat op basis van voorgaande onderzoek waarschijnlijk in delen van het plangebied aanwezig is. Eventuele grondsporen kunnen bestaan uit greppels, waterputten, haardkuilen, paalkuilen en kuilen. Binnen het bureauonderzoek is geen indicatie aangetroffen voor het voorkomen van inhumatiegraven of crematiegraven. Echter kunnen deze naast een Romeinse weg mogelijk wel aanwezig zijn. Daarnaast kunnen eventueel muurresten, funderingsresten, vloeren, constructiehout en vlechtwerk worden aangetroffen. Eventueel vondstmateriaal kan bestaan uit aardewerk, glas, (vuur)steen, metaal, leer, artefacten van been, menselijk en/of dierlijk botmateriaal en botanische resten.

¹ Mededeling J.M. Koot.

Advies

Op basis van de hoge archeologische verwachting ten behoeve van de bouw van de woonwijk adviseert Vestigia om vervolgonderzoek uit te voeren. Hoewel een booronderzoek voldoende inzicht zal geven in de opbouw van de ondergrond, is gebleken dat een dergelijk onderzoek in Rijswijk niet geschikt is voor het opsporen van resten uit de Romeinse tijd en jonger. In het verleden is gebleken dat oude loopvlakken niet goed genoeg te achterhalen zijn in de bodem van Rijswijk, waardoor de afwezigheid van deze vlakken niet voldoende zijn om het archeologisch potentieel van het plangebied naar beneden toe bij te stellen. Het advies luidt daarom om ter hoogte van het plangebied een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Hiervoor dient eerst een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld dat de goedkeuring behoeft van het bevoegd gezag, de gemeente Rijswijk.

Het is aan het bevoegd gezag, de gemeente Rijswijk, om op basis van dit rapport en het hierin geformuleerde advies een besluit te nemen ten aanzien van eventueel vervolgonderzoek of het beëindigen van het archeologisch onderzoeksproces.

Ook wanneer het plangebied op enig moment op basis van de resultaten van archeologisch onderzoek wordt vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen, blijft de meldingsplicht archeologische toevalsvondst of waarneming van kracht (Erfgoedwet, artikel 5.10 Archeologische toevalsvondst). Aangezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een archeologische toevalsvondst wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Rijswijk, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Naschrift

Middels een e-mail op 8 mei 2023 heeft het bevoegd gezag, gemeente Rijswijk (J.M. Koot) laten weten geen opmerkingen te hebben over de aanbevelingen en het advies. De inhoudelijke en redactionele opmerkingen zijn in deze definitieve versie verwerkt.

Onderbouwing advies

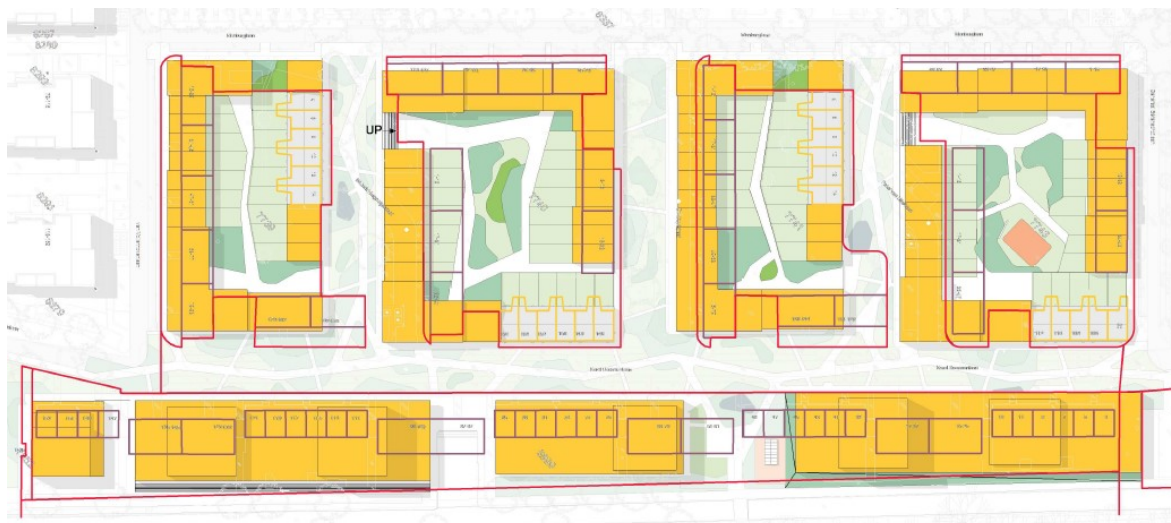
1 Projectomgeving

1.1 Afbakening plangebied en consequenties toekomstig gebruik

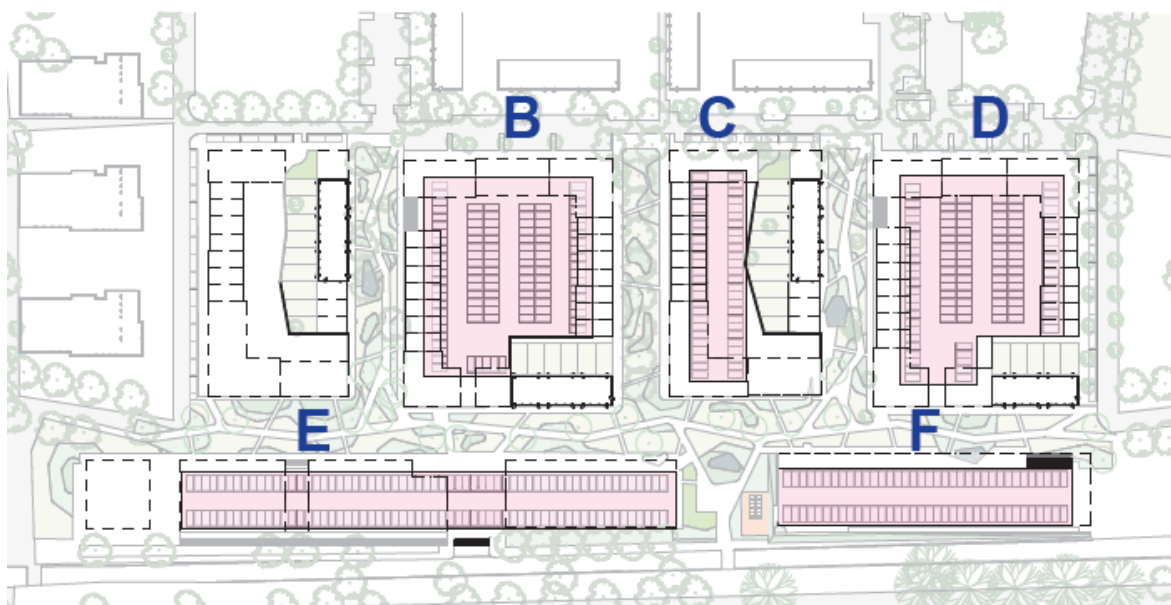
Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* heeft in opdracht van Synchron een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een plangebied in de gemeente Rijswijk (*Kaart 1; Afbeelding 1*). Synchron is samen met de gemeente Rijswijk en woningcorporatie Rijswijk Wonen bezig met het maken van een plan voor de herontwikkeling van de wijk Te Werve-Oost. De huidige woningvoorraad in Te Werve-Oost (tussen de Generaal Berenschotlaan, Sir Winston Churchillaan, Van Vollenhovenlaan en Idenburglaan) van ca. 330 woningen wordt uitgebreid en herontwikkeld naar ca. 560 woningen. Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 3,5 ha.

De huidige bebouwing zal worden gesloopt en vervangen met nieuwe appartementen (Afbeelding 2). Onder de nieuwe blokken ten noorden van de Karel Doormanstraat zal een half verdiepte parkeergarage aangelegd worden. Hiervoor wordt tot een diepte van ca. 1,5 m - mv ontgraven. Ook onder de nieuwe appartement gebouwen tussen de Karel Doormansstraat en de Sir Winston Churchillaan zal een half verdiepte parkeergarage worden aangelegd (Afbeelding 4). Hier is echter al een half verdiepte berging aanwezig. Voor de aanleg van de parkeergarage wordt de berging gesloopt. Daarnaast worden nieuwe kabels en leidingen voorzien binnen het plangebied.

Voorafgaand aan de ontwikkelingen dient in kaart gebracht te worden of zich binnen het plangebied behoudenswaardige archeologische waarden (zouden kunnen) bevinden, die tegen de achtergrond van de bodemingrepen gevaar lopen. Gezien de aard en voorgenomen diepte van de ingrepen kunnen deze naar verwachting tot in het relevante archeologisch niveau reiken.

Afbeelding 2 Grondplan met de bestaande bebouwing(paars omljnd) en de nieuwe bebouwing (oranje ingekleurd).
Bron: Synchron.

Afbeelding 3 Grondplan met een impressie van de geplande nieuwbouw en inrichting met de aanduiding van de halfverdiepte parkeergarages. Hoewel niet aangeduid zal ook onder het meest westelijke blok een dergelijke garage zoals C worden aangelegd. (vergelijk met dwarsprofielen). Bron: Synchroon.

Afbeelding 4 Dwarsdoorsneden met een impressie van de gebouwen met binnentuinen en onderliggende parkeergarages. Bron: Synchroon.

1.2 Onderzoeksdoel en -methode

Doel van het archeologisch bureauonderzoek is vast te stellen of er in het plangebied sprake is (of kan zijn) van archeologische resten die door de ingrepen verstoord dreigen te worden en, indien mogelijk, uitspraken te doen over de waarde hiervan in termen van fysieke en inhoudelijke kwaliteit zoals

zeldzaamheid en gaafheid. Hiertoe is een bureauonderzoek verricht, waarbij voor het plangebied een specifiek archeologisch verwachtingsmodel is opgesteld. Vervolgens is een advies geformuleerd in het kader van de cyclus van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1), protocol 4002 Bureauonderzoek.

2 Beleidskader

2.1 Wettelijk kader

De zorgplicht voor het archeologisch erfgoed is uitgewerkt in de Monumentenwet 1988 en in de wijziging hierop; de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz, 2007). Een deel van de Monumentenwet is per 1 juli 2016 opgegaan in de Erfgoedwet. Het overige deel zal te zijner tijd opgaan in de Omgevingswet. Tot die tijd blijven die artikelen die niet zijn overgegaan naar de Erfgoedwet van kracht zoals ze in de Monumentenwet van 1988 zijn benoemd.

De Wamz vormde de implementatie van het Verdrag van Malta dat in 1992 door diverse Europese lidstaten is ondertekend. Hierin wordt gesteld dat het streven is archeologisch erfgoed in de bodem te beschermen en daarmee te behouden. Om dit te kunnen doen moet archeologisch erfgoed ingepast worden in de ruimtelijke ordening. Een ander uitgangspunt is dat indien behoud in de bodem (*in situ*) niet mogelijk is, de verstoorder onderzoek naar de archeologische waarden moet betalen. In de praktijk zijn dit de kosten voor de archeologische monumentenzorg cyclus (AMZ-cyclus).

Met de invoering van de Wamz werden gemeenten verplicht om archeologiebeleid te ontwikkelen omdat artikel 38a van de Monumentenwet 1988 bepaalde dat de gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met invoering van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro, 2008) werd de archeologie definitief verankerd in de ruimtelijke ordening. Bepaald werd dat gemeenten na maximaal 10 jaar een bestemmingsplan moeten herzien of vernieuwen (daarbij rekening houdend met de archeologie op grond van de Monumentenwet 1988 en nu de Erfgoedwet).

Op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo, 2010) zijn burgemeester en wethouders bevoegd gezag in het kader van de omgevingsvergunning. Op grond van de Ontgrondingenwet zijn Gedeputeerde Staten bevoegd gezag in het kader van de ontgrondingsvergunning, voor andere gronden dan bij ministeriële regeling aan te wijzen rijkswateren. Ook is de provincie op grond van de Wro bevoegd gezag wanneer sprake is van een Provinciaal Inpassingsplan (PIP). Wanneer sprake is van een Rijksinpassingsplan (RIP) is het rijk bevoegd gezag. Verder is de minister van Infrastructuur en Waterstaat bevoegd gezag ten aanzien van de bodem en oevers van rijkswateren op grond van de Waterwet. Voor werkzaamheden die een wettelijk beschermd archeologisch rijksmonument wijzigen of verstoren, is een vergunning nodig van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verleent deze vergunning namens de minister.

2.2 Provinciaal beleid

Op de Cultuurhistorische atlas van de provincie Zuid-Holland zijn binnen het plangebied aanvullende cultuur- of bouwhistorische waarden geïnventariseerd.² Het plangebied valt binnen de volgende erfgoedlijn:

- “De Limes”. Ondanks dat de Limes op de CHA verder oostwaarts van het plangebied geprojecteerd is, dient men rekening te houden met de loop van het Kanaal van Corbulo. De Provincie Zuid-Holland besteedt de komende jaren samen met de partners van de Nederlandse Limessamenwerking extra aandacht aan het beleefbaar maken van dit bijzondere erfgoed en heeft de Limes aangewezen als één van zeven Erfgoedlijnen.³

² https://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas.

³ <https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/verhalen/erfgoedlijnen-zo-werkt-het>.

- Verloopcontour van de “Landgoederenzone”. De Landgoederenzone is een langgerekte, min of meer aaneengesloten verzameling landgoederen, die loopt over de oude duinenrij van Monster naar Haarlem. Welgestelde regenten en kooplieden wilden in de zomer graag de stad uit en legden buitenverblijven aan op de zandgrond van de oude duinenrij langs de kust. De Provincie Zuid-Holland besteedt de komende jaren extra aandacht aan dit bijzondere gebied. De Herenweg (o.a. de Veursestraatweg) en de buitenplaatsen spelen hier een centrale rol.⁴

2.3 Gemeentelijk beleid

Volgens het bestemmingsplan Te Werve (2013) ligt het plangebied in een zone met dubbelbestemming ‘Waarde - Archeologie 2’.⁵ Hiervoor geldt dat ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 50 cm -mv onderzoeksplchtig zijn.

Het plangebied ligt volgens de gemeentelijke archeologische waarden- en beleidskaart in een zone met een middelhoge archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit het Neolithicum en een lage verwachting voor sporen uit de Brons- en IJzertijd. Hiervoor geldt dat ingrepen groter dan 100 m² onderzoeksplchtig zijn. Op de kaart Romeinse tijd/Late Middeleeuwen heeft de zuidzijde van het plangebied langs de Winston Churchillaan een middelhoge verwachting voor de Romeinse tijd en een hoge verwachting voor de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Alle ingrepen dieper dan 50 cm -mv zijn daarbij onderzoeksplchtig. De noordzijde van het plangebied heeft een lage verwachting voor de Romeinse tijd en een lage verwachting voor de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd.

⁴ <https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/verhalen/erfgoedlijnen-zo-werkt-het>.

⁵ Ruimtelijkeplannen.nl ; NL.IMRO.0603.bptewerve-VA01.

3 Verwachtingsmodel

3.1 Natuurlijk landschap

Het plangebied bevindt zich op de grens van het duingebied en het westelijk veengebied⁶, op een hoogte van ongeveer 0,5 m beneden NAP tot iets meer dan 1 m boven NAP (*Afbeelding 5*). De afzettingen die het huidige landschap vorm geven zijn allen gevormd in het Holoceen. De pleistocene basis voor deze afzettingen wordt gevormd door de Formatie van Kreftenheye: grofzandige rivierafzettingen die tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien; 116000-11700 jaar geleden) door de Rijn zijn afgezet.⁷ De grofzandige sedimenten zijn in het laat-Pleistoceen in West-Nederland grotendeels afgedekt met een leemlaag: de laag van Wijchen. Deze afzettingen bevinden zich in het onderzoeksgebied op een diepte van 18 tot 19 meter onder NAP.⁸ De laat-Pleistocene en ten dele vroeg-Holocene afzettingen zijn afgedekt met het zogenaamde basisveen. Dit veen, behorend tot de Formatie van Nieuwkoop, heeft zich in het begin van het Holoceen gevormd onder invloed van de stijgende grondwaterspiegel. Door een verder stijgende zeespiegel wordt de invloed van de zee rond 8.000 jaar BP⁹ in het gebied merkbaar.¹⁰ Vanaf die tijd vindt een afwisseling van periodes plaats waarin mariene afzettingen afgewisseld worden met door grondwater beïnvloede veenvorming.

Gedurende het Mesolithicum en Neolithicum ontstond in het onderzoeksgebied een uitgestrekt moeraslandschap onder invloed van stijgend grondwater. Rivierduinen die aanwezig zijn aan de randen van de Pleistocene rivieren boden de eerste deltabewoners goede plaatsen voor bewoning. Deze rivierduinen, die over het algemeen niet meer dan enkele meters boven het Pleistocene oppervlak uitstaken, raakten in de loop van het Holoceen bedekt door veen en later klei. Door latere erosie zijn deze rivierduinen grotendeels verdwenen.

Onder invloed van de oprukkende zee ontstonden voor 6000 jaar BP de eerste strandwallen in de omgeving van het plangebied¹¹. Doordat de zeespiegelstijging in deze periode minder snel was dan aan het begin van het Holoceen, kon de kust zich in dit gebied langzaam naar het westen uitbouwen. De vorming van strandwallen - waarbij de oudste strandwallen ten oosten liggen van de jongere - gaat door tot in de Middeleeuwen. Deze strandwallen, waarop zich door verstuiving duinen konden ontwikkelen, vormden vanaf het Neolithicum tot in de huidige tijd geschikte plaatsen voor bewoning. De dichtstbijzijnde strandwal bevindt zich buiten de plangrens, ten noordwesten van het plangebied.

Bewoning in de Bronstijd (2000 tot 800 voor Chr.) concentreerde zich naast de oude strandwallen en duinen voornamelijk op de oeverwallen van geulsystemen. Een voor het gebied belangrijk geulsysteem vormt de Gantel, een inbraakgeul uit de Maasmond. Dit systeem ontstond al tijdens de vroegste Duinkerke-transgressie maar kwam tot volle ontwikkeling tijdens de Duinkerke-I transgressie (ca 500 - 200 voor Chr.). De top van het geulsysteem van de Gantel kan plaatselijk reeds vanaf maaiveld, of tenminste dicht onder het huidige maaiveld, verwacht worden. De exacte NAP hoogte is niet meer te achterhalen, daar de bebouwing het zicht op het natuurlijke maaiveldhoogteverloop heeft verstoord (zie ook *Afbeelding 5*).

⁶ Berendsen, 1997.

⁷ Plaatselijk is een dun dekzanddek (Formatie van Boxtel) op deze afzettingen aangetroffen. TNO-GDN 2022a, TNO-GDN2022b

⁸ Op basis van het GeoTOP model; <https://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>

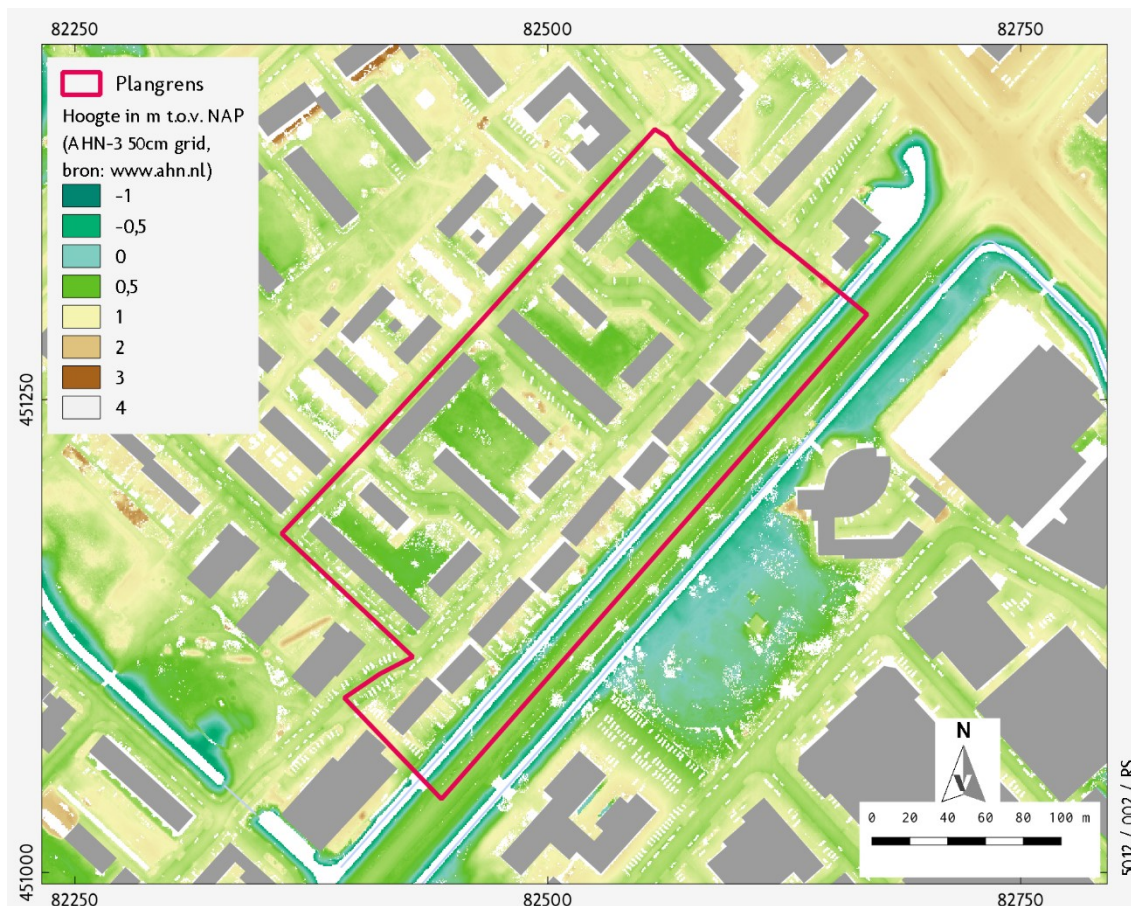
⁹ BP: Before Present: 1950 na Chr.

¹⁰ Jelgersma, 1979

¹¹ Cleveringa, 2000, geeft 4800 BP, maar de recente vondsten uit Ypenburg en Wateringen worden in het 4^e millennium voor Chr. gedateerd.

De mariene afzettingen uit de hiervoor besproken periode (van ongeveer 8.000 jaar BP tot ca 800 jaar BP) werden aangeduid met de namen Calais en Duinkerke, maar behoren volgens de huidige lithostratigrafische indeling tot respectievelijk het Laagpakket van Wormer en het Laagpakket van Walcheren (beide onderdeel van de Formatie van Naaldwijk)¹². De veenlagen die zich tussen en in deze laagpakketten bevinden behoren tot de Formatie van Nieuwkoop.¹³

In de IJzertijd (800 voor Chr. - 12 na Chr.) bewoonde men ook steeds vaker geïsoleerde huisplaatsen in het veen.

Afbeelding 5 Uitsnede van het plangebied (rood omkaderd) op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN-3; 50cm grid). Bron: www.ahn.nl

In de Romeinse Tijd zijn grote delen van het kleideklandschap tussen Den Haag en Delft systematisch ingericht tot een cultuurlandschap. De boerderijen lagen op een onderlinge afstand van ca. 250 m. Dit waren ofwel individuele erven ofwel een groepering van twee tot drie huizen. De omvang van dergelijke nederzettingen varieert van ca. 0,1 ha tot 1 ha. Het landschap tussen de boerderijen was verkaveld door middel van greppels en sloten. Ten aanzien van de overige ruimtelijke inrichting van het landschap is de kennis nog gering, zo is weinig bekend over de situering van grafvelden. Het cultuurlandschap is echter beperkt tot de omvang van de kleidekafzettingen, en de daarin gesitueerde stroomruggen zijn vooral geprefereerde vestigingsplaatsen.

¹² Weerts et al, 2003; TNO-GDN 2022c

¹³ TNO-GDN 2022d

In de Vroege Middeleeuwen was er in Zuid-Holland nog een zeer groot oppervlak aan natuurlijk veenlandschap. Vanaf de 15de eeuw werd veen afgegraven voor gebruik als brandstof. In de periode 17e - 20e eeuw zijn hierdoor ontstane veenplassen in Zuid-Holland drooggemaakt. De droogmakerijen worden over het algemeen gekenmerkt door een zeer regelmatige strokenverkaveling en een ligging van de boerderijen langs de rand of op het 'oude' land (het 'bovenland'). In gedeelten die niet werden afgegraven bevindt zich het zogenaamde restveen. Vaak zijn aan de randen van polders nog veenresten met mogelijke Middeleeuwse bewoningssporen aanwezig.

Bodemopbouw

Volgens de bodemkaart bestaan grote delen van het plangebied uit bebouwd gebied. Hier is de oorspronkelijke bodemopbouw vaak niet meer of slechts gedeeltelijk aanwezig. Vaak vindt ook geen kartering plaats. In aangrenzende gebieden komen op de strandwallen veelal eerdgronden en in de kleigebieden vaaggronden voor.¹⁴ De bodemopbouw is sterk gerelateerd aan de directe bovengrond en de bewoningsgeschiedenis. Voor beide aspecten geldt dat de informatie uit de geologische kaarten en cultuurhistorische bronnen meer inzicht geeft.

3.1 Historisch landschap

Historisch-geografische ontwikkeling

De naam Rijswijk verschijnt voor het eerst op een oorkonde in 1083.¹⁵ Het is niet bekend of hiermee een nederzetting wordt aangeduid. Het betreft een persoonsnaam. Ook is bekend dat Rijswijk een botting (belasting van de ambachten aan de Graaf van Holland) opgebracht heeft.¹⁶ Hoewel de vroegste bewoningssporen uit de 12^e eeuw dateren is het aannemelijk dat mogelijk nog bewoningssporen uit vroege middeleeuwen aanwezig kunnen zijn.

Uit de archeologische resten blijkt dat het gebied rond Rijswijk al eerder bewoond is. Nabij het onderhavige plangebied lagen het Forum Hadriani en het Kanaal van Corbulo. De aanwezigheid van de Romeinen wordt ook onderschreven door de archeologische sporen en vondsten in het gebied (zie 3.3). De vroegste resten dateren uit het Midden Neolithicum.¹⁷ Na het vertrek van de Romeinen werd het gebied af en toe bewoond, maar zoals hierboven al aangemerkt zijn er nog geen bewoningsresten bekend. Het gemeentegebied is in de eerste helft van de 12^e eeuw.¹⁸ Het aanleggen van dijken, polder en sloten, maakte de nieuwe polders vooral geschikt voor landbouw. Het is tevens de periode waarin een kerk gebouwd werd, waar omheen het dorp Rijswijk verder ontwikkelde.

Naast de vier kastelen die sinds de 16^e eeuw in Rijswijk bestonden, werden tijdens de Goude Eeuw een aantal buitenplaatsen gebouwd. Deze waren van de adel, regenten en rijke kooplieden uit Den Haag. In deze periode verrezen er meer dan dertig buitenplaatsen. De meeste van deze imposante gebouwen beschikten tevens over een aantal boerderijen, waar landbouwproducten werden verbouwd. Verspreid over Rijswijk nam het aantal inwoners dus gestaag toe. Het dorp Rijswijk zelf bleef echter klein.¹⁹

Op Afbeelding 6 is de Kruikius-kaart opgenomen. Hierop is te zien dat het plangebied gelegen is buiten het oude dorpscentrum van Rijswijk, dat zich ca. 1 km ten noordwesten bevindt. Het plangebied is in 't Klaverblok gelegen ten zuiden van twee buitenplaatsen, namelijk Werve en Nieuburch en aan de Vlietweg of Kleyweg, waar een noordwaarde en zuidwaarde vliet naast gelegen is. Jaegh in Heul wijst op

¹⁴ Vos, 1992

¹⁵ <https://www.historischeverenigingrijswijk.nl/canon-van-rijswijk.php?urlkey=het-ontstaan-van-rijswijk-156>.

¹⁶ Koot 2008, 82.

¹⁷ Koot 2008, 30.

¹⁸ Koot 2008, 84.

¹⁹ <https://geschiedenisvanzuidholland.nl/verhalen/verhalen/geschiedenis-van-rijswijk/>.

maatregelen welke zijn genomen door het Hoogmeeraadschap en/of polderbestuur. Het *Heul* duidt op een doorgang door een dijk, vermoedelijk een brug en het *Jaegh in* wijst op het bergen van water en de opvolgende afwatering.²⁰ Het gaat hier dus om een brug over het water. De Sir Winston Churchillaan is ook op de kaart aangeduid. Deze weg heeft zijn oorsprong in de Middeleeuwen.²¹

Afbeelding 6 Het plangebied (blauw) over de Kruikius kaart (1712). Bron: TU Delft.

Op de kadastrale minuut 1811-1832 (minuutplan Rijswijk, Zuid Holland, sectie D blad 01 en blad 02) is het plangebied voornamelijk onbebouwd en gelegen ter hoogte van weilanden.²² Aangezien de kaart verder geen andere informatie geeft dan de Kruikius of de Topografische kaart van 1850 (Afbeelding 7) is Kadastrale Minuut niet als afbeelding opgenomen.²³

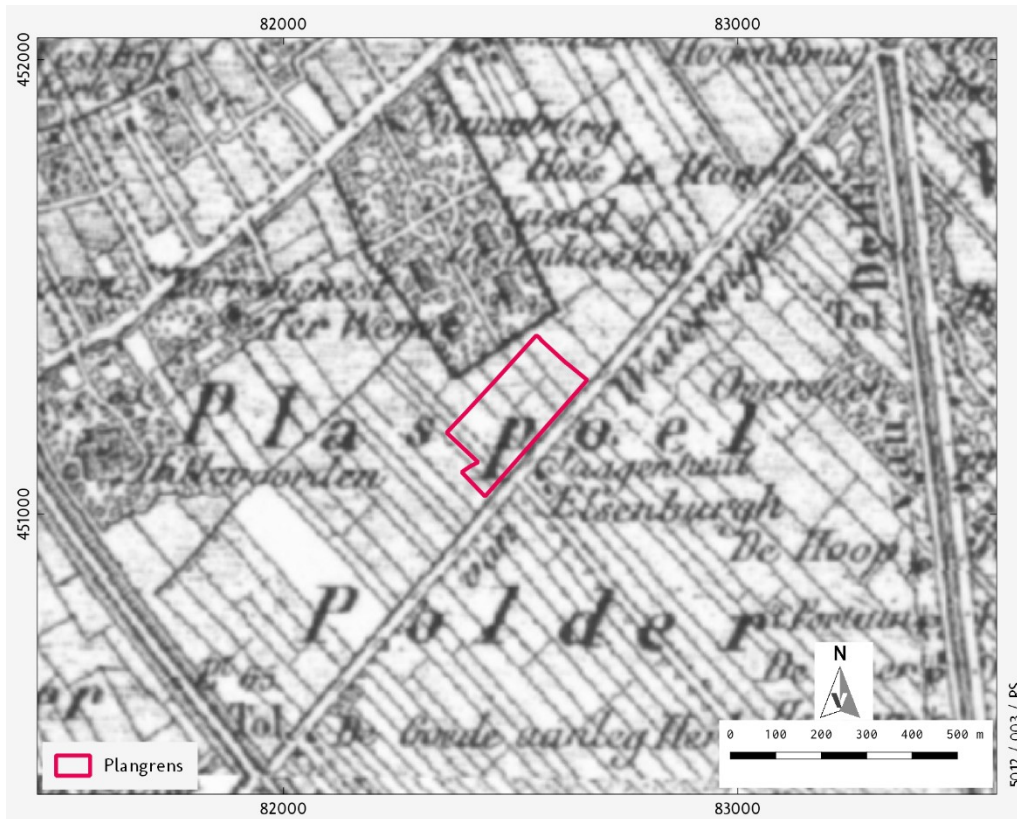
Vanaf de topografische kaart van 1900 (Afbeelding 8) is in het plangebied een boerenerf of de start van een tuindersbedrijf met opstallen aanwezig dat zich tot 1935 (Afbeelding 9) uitbreidt met kassen. Deze situatie blijft gelijk tot tussen 1955 en 1962 (Afbeelding 10) de huidige bebouwing wordt aangelegd.

²⁰ Roorda van Eysinga 1988.

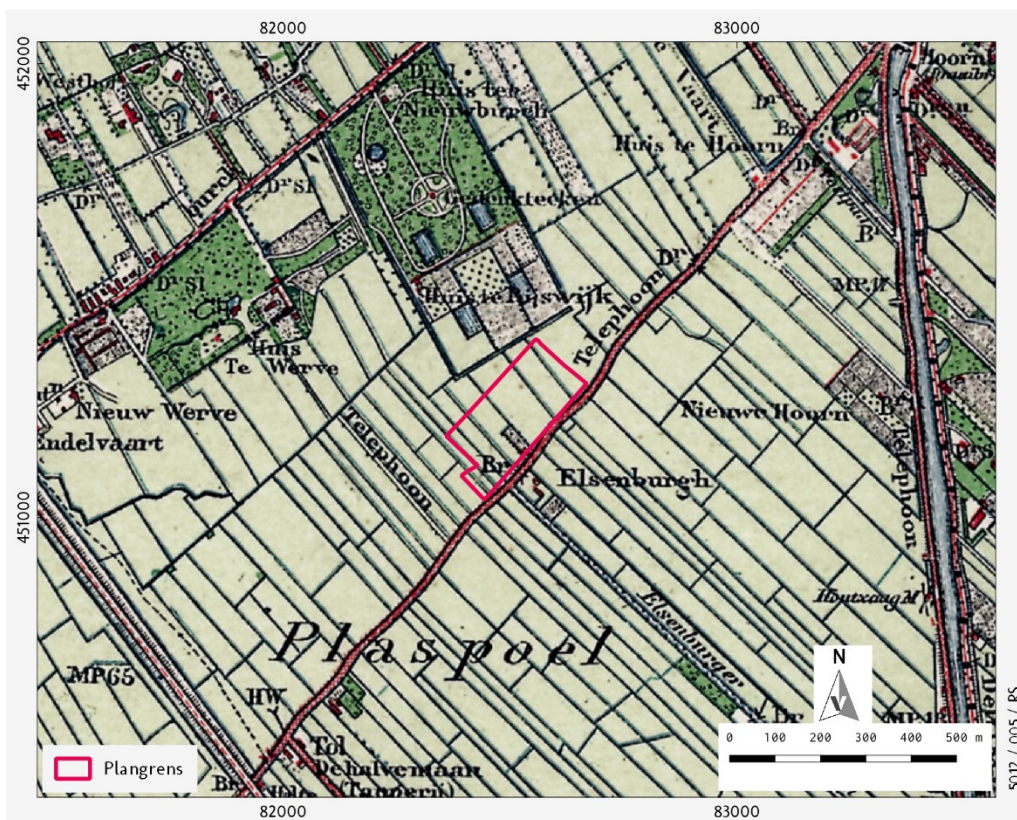
²¹ Raczyński-Henk 2014, 8.

²² Kadastrale kaart 1811-1832: oorspronkelijke aanwijzende tafel Rijswijk, Zuid Holland, sectie D, blad 004 en blad 005 (OAT08174D004 en OAT08174D005).

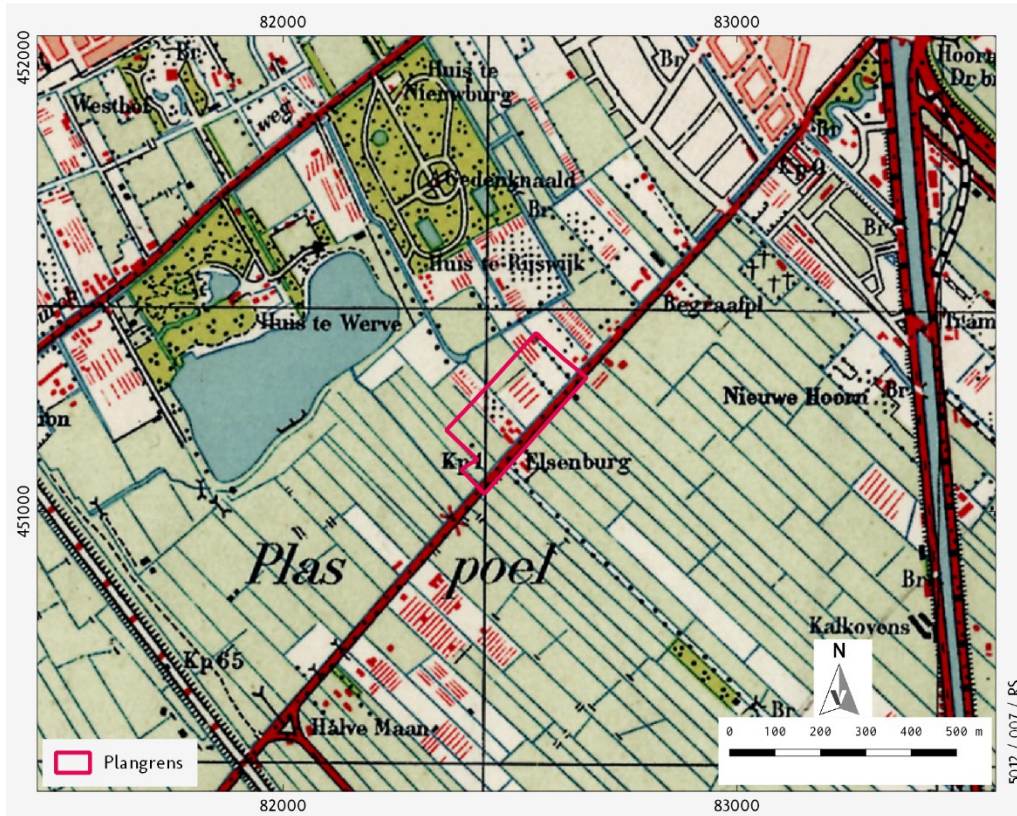
²³ <https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>.

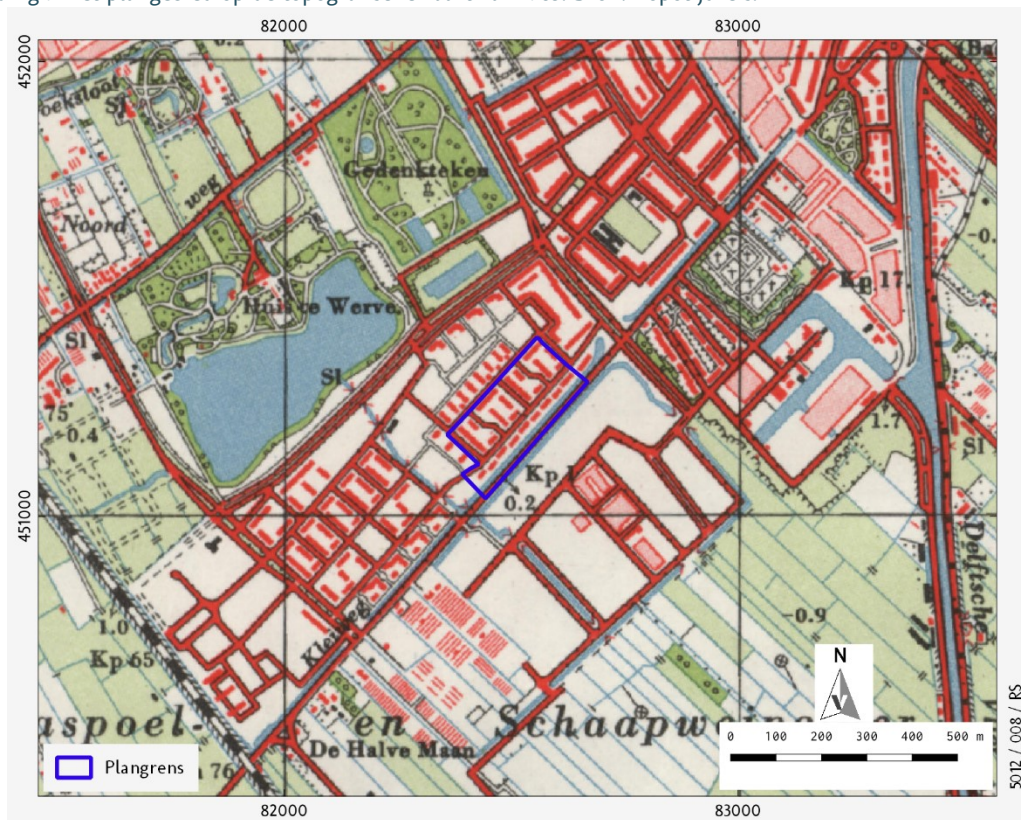
Afbeelding 7 Het plangebied op de topografische kaart van 1850. Bron: Topotijdreis.

Afbeelding 8 Het plangebied op de topografische kaart van 1900. Bron: Topotijdreis.

Afbeelding 9 Het plangebied op de topografische kaart van 1935. Bron: Topotijdreis.

Afbeelding 10 Het plangebied op de topografische kaart van 1962. Bron: Topotijdreis.

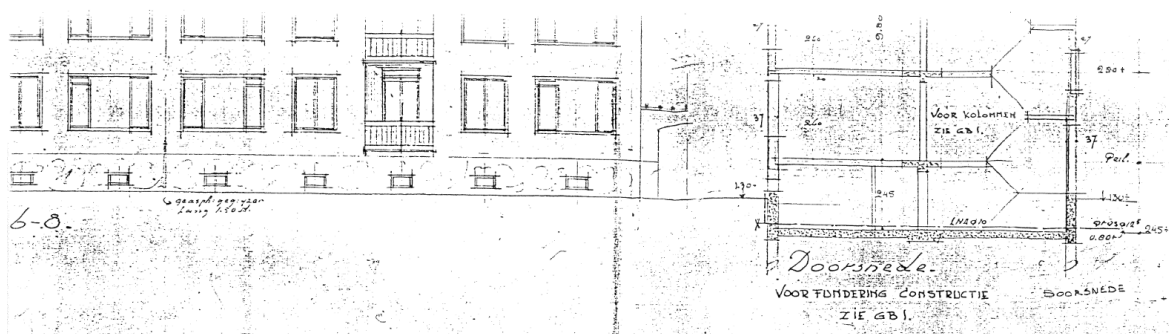
Historische situatie en mogelijke verstoringen

Op de Verstoringsbronnenkaart van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is ter hoogte van het plangebied geen kartering aangegeven.²⁴ Ook ligt het plangebied niet ter hoogte van 20^e-eeuwse landinrichtingsprojecten.

Bij het Bodemloket is voor het plangebied enkel meerdere meldingen beschikbaar dat er een verkennend onderzoek heeft plaatsgevonden.²⁵ Verder zijn er geen gegevens bekend over saneringen.

Huidige situatie

Onder de huidige bebouwing zijn momenteel halfverdiepte bergingen aanwezig (Afbeelding 11). Deze berging is op een diepte van ca. 1,5 m aangelegd.

Afbeelding 11 Constructietekening met dwarsdoorsneden van de bergingen aan de Karel Doormanstraat. Bron: Synchron.

3.2 Bouwhistorische waarden

Voor bouwhistorische waarden zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- het rijksmonumentenregister;²⁶
- de lijst van gemeentelijke monumenten in Rijswijk;²⁷
- de MIP-objecten;²⁸
- de Cultuurhistorische atlas van de provincie Zuid-Holland;²⁹
- de Cultuurhistorisch waardekaart van de gemeente Rijswijk;³⁰
- de kadastrale minuut 1811-1832;³¹
- de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG);³²

Binnen het plangebied liggen geen rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten of MIP-objecten binnen het plangebied.³³

²⁴ Deze kaart is een selectie uit het bestand 'Vergraven Gronden', van WUR. In 2012 is er door Alterra een GIS-bestand samengesteld met een overzicht van grondbewerkingen, ophogingen en afgravingen, waarbij de opbouw van het bodemprofiel tot ten minste 40 cm diepte is gewijzigd. Hiervoor is informatie opgevraagd bij instanties en organisaties die werkzaamheden (laten) uitvoeren en/of administreren in verband met vergunningverlening en instanties die landgebruik in kaart brengen.

²⁵ <https://www.bodemloket.nl/>.

²⁶ <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>.

²⁷ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_gemeentelijke_monumenten_in_Rijswijk_\(Zuid-Holland\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_gemeentelijke_monumenten_in_Rijswijk_(Zuid-Holland)).

²⁸ <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2019/01/01/mip-objecten>.

²⁹ https://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas.

³⁰ Gemeente Rijswijk 2012.

³¹ <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>.

³² <https://bagviewer.kadaster.nl/>.

³³ Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) was een landelijk project dat de Rijksdienst tussen 1986 en 1995 uitvoerde met als doel om per gemeente de waardevolle gebouwen en andere monumenten te beschrijven en waarderen. De documentatie van MIP-

Op de Cultuurhistorische atlas van de provincie zijn binnen het plangebied geen aanvullende bouwhistorische waarden geïnventariseerd. Op de Cultuurhistorische Waardekaart van de gemeente Rijswijk is de Sir Winston Churchilllaan wel als "historische landweg" aangegeven. Deze wegen zijn lang bepalend geweest voor de bereikbaarheid van Rijswijk en voor de stedenbouwkundige inrichting.

Uit de BAG-viewer blijkt dat de huidige bebouwing is gebouwd tussen 1956 en 1958, hetgeen op basis van het historisch kaartmateriaal ook is gebleken.

3.3 Archeologische waarden

Voor de archeologische gegevens omtrent het onderhavige plangebied is het Archeologisch Informatiesysteem (Archis) geraadpleegd, dat alle geregistreerde archeologische monumenten, onderzoeken en vondstlocaties bevat (*kaart 5*). Archeologische monumenten zijn terreinen met een (hoge/zeer hoge) archeologische waarde, die ofwel fysiek (wettelijk en juridisch) beschermd worden, ofwel een planologische bescherming hebben waarbij in het bestemmingsplan voorschriften voor het gebruik zijn opgenomen. Vondstlocaties zijn locaties waar archeologische vondsten zijn gedaan. Deze zijn al dan niet gekoppeld aan een archeologisch onderzoek.

Binnen een straal van 500 meter rondom het plangebied liggen één terreinen van archeologische waarde (*kaart 5*). Het betreft Huis te Werve (7041), naast het nog aanwezige versterkte huis zijn op het terrein ook bewoningssporen uit de Romeinse periode aangetroffen.

Binnen een straal van 500 meter rondom het plangebied zijn in Archis 12 vondstlocaties geregistreerd (*tabel 1*).

Archis3 ZaakID	Toponiem	Plaats	Vondsten / sporen	Datering
2349498100	Te Werve West	Rijswijk	Verschillende stukken roodbakkend geglazuurdaardewerk, pijp aardewerk en steengoed.	(MELB - NTL)
3286173100	Hoek S.W. Churchillaan en Huis te Landelaan	Rijswijk	Mijlpaal van zandsteen / kwartsiet	(ROMM - ROMM)
2831074100		Rijswijk	verschillende stukken keramiek: dakpan, tubulus en gedraaid aardewerk.	(ROM - ROMM)
3105364100	Nabij Nieuwe Hoord	Rijswijk	verschillende stukken keramiek: gedraaid, ruwwandig en handgevormd aardewerk. Ook een stuk Terra Sigilata.	(ROMM - ROMM)
2882501100	Paleis Nieuwburg	Rijswijk	Terrein waarin resten van het paleis Nieuwburg.	(-)
2435016100	Sir Winston Churchillaan	Rijswijk	Vermoedelijk het Kanaal van Corbulo	(-)
2433323100	Havenkwartier	Rijswijk	een grape en een kan, beiden roodbakkend geglazuurd	(MELB - NTV)

objecten is nog steeds relevant, maar niet meer actueel. Het is mogelijk dat objecten sinds de inventarisatie ingrijpend gewijzigd of zelfs gesloopt zijn. Sommige MIP-objecten zijn later aangewezen als rijksmonument of gemeentelijk monument.

4886726100	Karel Doormanlaan/Generaal Vetterstraat	Rijswijk	Geen archeologische indicatoren bij een karterend booronderzoek aanvullend op een verkennend booronderzoek met in potentie twee archeologische niveau's	(-)
2102502100	Sir Winston Churchillaan	Rijswijk	Mijlpaal van zandsteen / kwartsiet, met dierlijk bot van paard en hond en gedraaid aardewerk	(ROM - ME)
4647305100	Churchillaan vak 9 Zinker	Rijswijk	Voornamelijk aardewerk uit de Romeinse tijd: amfoor, glad- en ruwwandig aardewerk en baksteen. Daarnaast ene houtenpaal uit de Late Middeleeuwen - Nieuwe tijd	(ROM - NT)
2788875100	Rijswijkse Bos	Rijswijk	Pingsdrof tuitpot	(MELA - MELA)
3273204100	Havenstraat	Rijswijk	gedraaid aardewerk	(ROMMB - ROMLA)

Tabel 1 In Archis geregistreerde onderzoeken binnen een straal van 200 meter rondom het plangebied. Bron: RCE/Archis3.

Binnen een straal van 500 meter rondom het plangebied zijn in Archis 52 onderzoeken geregistreerd. Het gaat daarbij om 11 bureauonderzoeken, 18 booronderzoeken, 11 proefsleuvenonderzoeken, twee opgravingen, vijf archeologische begeleiding en vier niet te bepalen verwervingswijzen. Van deze onderzoeken overlappen 9 onderzoeken met het plangebied. Hieronder worden de voor het plangebied relevante onderzoeken besproken.

Hierboven wordt al het onderzoek naar aanleiding van het aantreffen van een mijlpaal kort besproken. Na het aantreffen van een mijlpaal in de bermsloot ten noorden van de Sir Winston Churchillaan op de kruising met de Huis te Landenlaan zijn meerdere onderzoeken uitgevoerd, waarvan ook een aantal aan de zuidzijde van het onderhavige plangebied. Het betreft meerdere begeleidingen, proefputten en een booronderzoek. Veel van de onderzoeken vonden plaats ten zuidwesten van het onderhavige plangebied vanaf de kruising van de Huis te Landenlaan tot de Rembrandtkade. De belangrijkste conclusies van deze onderzoeken betreffen de ligging van het Kanaal van Corbulo dat voornamelijk onder de huidige Sir Winston Churchillaan wordt verwacht. Langs de noordzijde van het Kanaal heeft een Romeinse weg gelegen waarvan de noordelijke bermgreppel is gevonden (Afbeelding 12). Ter hoogte van het onderhavige plangebied een aantal proefputten gegraven en is een booronderzoek uitgevoerd, tussen de huidige watergang en de Sir Winston Churchillaan. Boringen 16 t/m 30 zijn direct op de of net binnen de zuidelijke grens van het onderhavige plangebied uitgevoerd (Afbeelding 13). Daarnaast zijn ten zuiden van de bermsloot ter hoogte van het onderhavige plangebied de proefputten van RSWC07-1 aangelegd (Afbeelding 14). Bij de proefputten is enkel de oude bermsloot van de Kleiweg is aangetroffen.³⁴

Ten zuiden van het plangebied is in 2013 een karterend booronderzoek uitgevoerd naar de loop en ligging van deze weg en kanaal.³⁵ Eerder was bij een boor- en proefsleuvenonderzoek naar aanleiding van een toevalsvondst van een Romeinse mijlpaal een bermgreppel en een watergang aangetroffen aan de noordelijke zijde van de Winston Churchillaan (zie verder hieronder).³⁶ Hierbij is een relatief grote hoeveelheid natuursteen aangetroffen en enkele stukken aardewerk uit de Romeinse tijd. Het onderzoek uit 2013 is een vervolg op dit onderzoek. Het doel was om de ligging en opbouw van de watergang waarvan het vermoedelijk het Kanaal van Corbulo betreft te bepalen. Daarnaast had het booronderzoek

³⁴ Dorenbos *et al* 2009. Archiszaakidentificatienummer: 2102502100, 2125831100, 2150714100, 2159252100.

³⁵ Raczynski-Henk 2014

³⁶ Dorenbos *et al* 2009

als doel om te toetsen of er een onderscheidt gemaakt kan worden tussen het Kanaal of de Churchillgeul. Uit het onderzoek bleek dat de bovengrond bestaat uit een ophogingspakket met een gemiddelde dikte van 0.5 – 0.75 m. Het dikste pakket was echter 2 m. Het onderzoek heeft verder aangetoond dat het Kanaal duidelijk te herkennen is in de boringen. De overgang naar de natuurlijke lagen is scherp en boringen die naast het Kanaal zijn gezet vertonen een “consistent beeld van een getijdengeul die langzaam verlandt”.³⁷ De profielen van het voorgaande onderzoek maken het Kanaal goed herkenbaar in de boringen, waarin dezelfde sequentie is vastgesteld: zandige afzettingen aan de basis met daarop een sequentie van bruingrijze, sterk humeuze, kleiige afzettingen. Het humusgehalte neemt af naar boven toe, waarbij de klei ook steeds wat lichter van kleur wordt naar blauwgrijs. Het Kanaal is een belangrijk onderdeel van de Limes. De reconstructie van de huidige vermoedelijke loop van het Kanaal met bijhorende weg en Limesnederzettingen zijn opgenomen in kaart 8.³⁸

Aansluitend bij deze onderzoeken is ter hoogte van de Sir Winston Churchilllaan een onderzoeksmelding aanwezig dat een meerjarig onderzoek van de Gemeente Rijswijk betreft, waarbij actief en passief de loop van het Kanaal van Corbulo gezocht wordt.³⁹ Het kan ook dat deze melding een opgraving op de Sir Winston Churchilllaan tussen de Burgermeester Elsenlaan en de Havenstraat (ca. 160 m ten noordoosten van het plangebied) wordt aangeduid. Van deze opgraving zijn nog geen resultaten beschikbaar.⁴⁰

Direct ten westen van het plangebied is een booronderzoek uitgevoerd. Uit booronderzoek blijkt een vrij consistente antropogene versterking van 1,2 m -NAP aanwezig binnen het plangebied, waarvan het onderste gedeelte het oorspronkelijke maaiveld van voor de wijkaanleg betreft. Onder deze laag zijn de afzettingen van Gantel aangetroffen, waarbij in enkele boringen sprake is van een vegetatieniveau. Dit niveau is voornamelijk terug gevonden in het zuidelijke deel van het terrein. De top van het veen is gemiddeld aangetroffen op ca. 3,8 m -NAP en de top is geërodeerd door de Gantelafzettingen. Onder een ca. 40 cm dikke veenlaag zijn nog lagunaire afzettingen (ca. 5 cm dikte) aangetroffen op het onderliggende strandzand (ca. 4,2 m NAP). Er zijn geen duinen aanwezig binnen het terrein. Vooral in het zuiden blijft de archeologische verwachting hoog en voor ingrepen dieper dan 1,0 m -NAP wordt vervolgonderzoek geadviseerd.⁴¹

Als laatste is een onderzoek op enige afstand van het plangebied van belang (ca. 3 km ten zuidwesten). Het betreft een synthetisering van verschillende onderzoeken op het Wateringse Veld, die rondom het Kanaal van Corbulo aldaar hebben plaatsgevonden en waarbij meerdere vondsten uit de Romeinse tijd in relatie tot het kanaal zijn aangetroffen. Dergelijke resten kunnen ook in het onderhavige plangebied verwacht worden, waardoor het van belang is ook dit onderzoek te bespreken. Bij het onderzoek is het kanaal zelf niet opgegraven, maar wel de ten noorden van het kanaal gelegen weg, een uitvoerig greppelsysteem met bewoning en begravingen.

De weg is duidelijk afgetekend in de profielen met in de top een vegetatiehorizont. Er lijkt sprake van een natuurlijk weglichaam tussen twee bermgreppels van ca. 7 tot 8,5 m breed. In de noordelijke bermgreppel zijn meerdere mijlpalen aangetroffen, zoals ook de mijlpaal ter hoogte van de Huis te Landenlaan, welke hierboven reeds genoemd is. Direct ten noorden van de weg zijn graven aangetroffen in clusters in een zone ca. 10 meter ten noorden de weg. Het betreft relatief ondiepe kuilen. De graven bevinden zich dus langs de weg en aan de rand van de hoger gelegen nederzettingen. Indien ze aan de rand van de nederzetting gelegen zijn, bevinden de graven zich op de overgang van hoger naar lager

³⁷ Raczynski-Henk 2014, 14

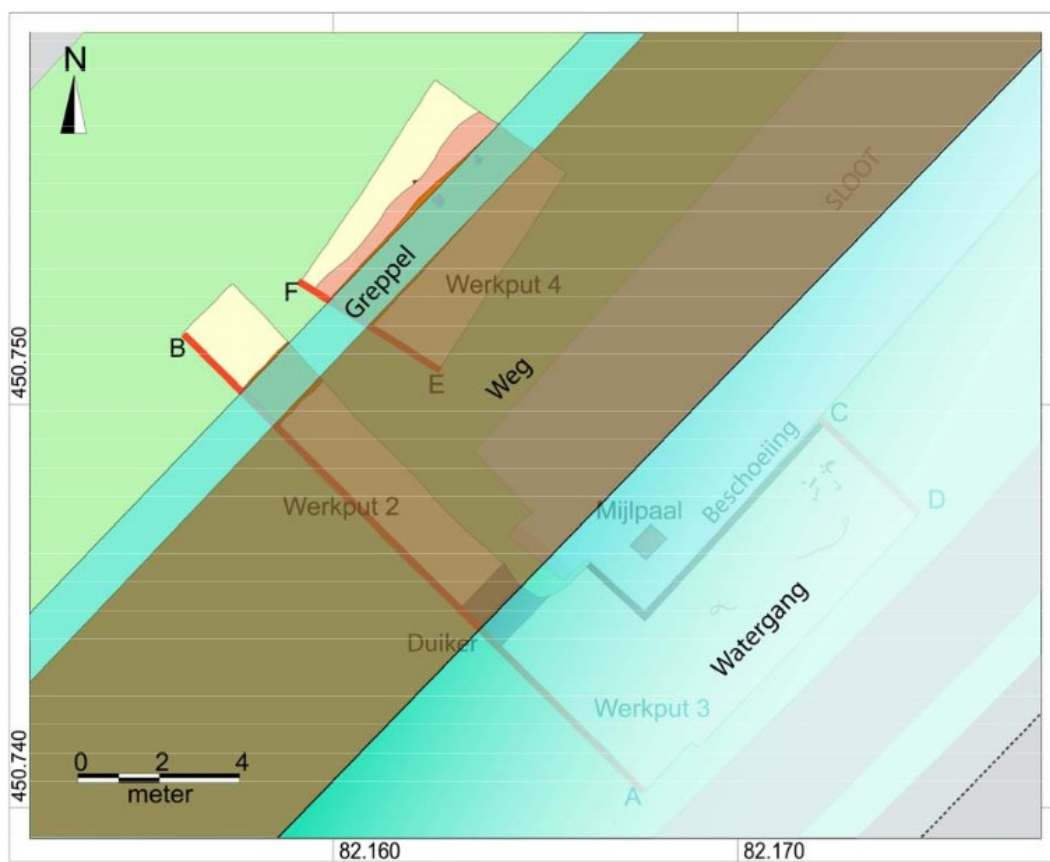
³⁸ Hessing *et al* (eds) 2021

³⁹ Archiszaakidentificatienummer: 4612912100. Projectnummer gemeente Rijswijk: RCL19-1.

⁴⁰ Koot 2019. Dit onderzoek vindt plaats in het kader van de Romeinse Route, een herinrichtingsproject van de afdeling stadsbeheer dat in kleine fasen plaatsvindt. Het volgende rapport is in voorbereiding.

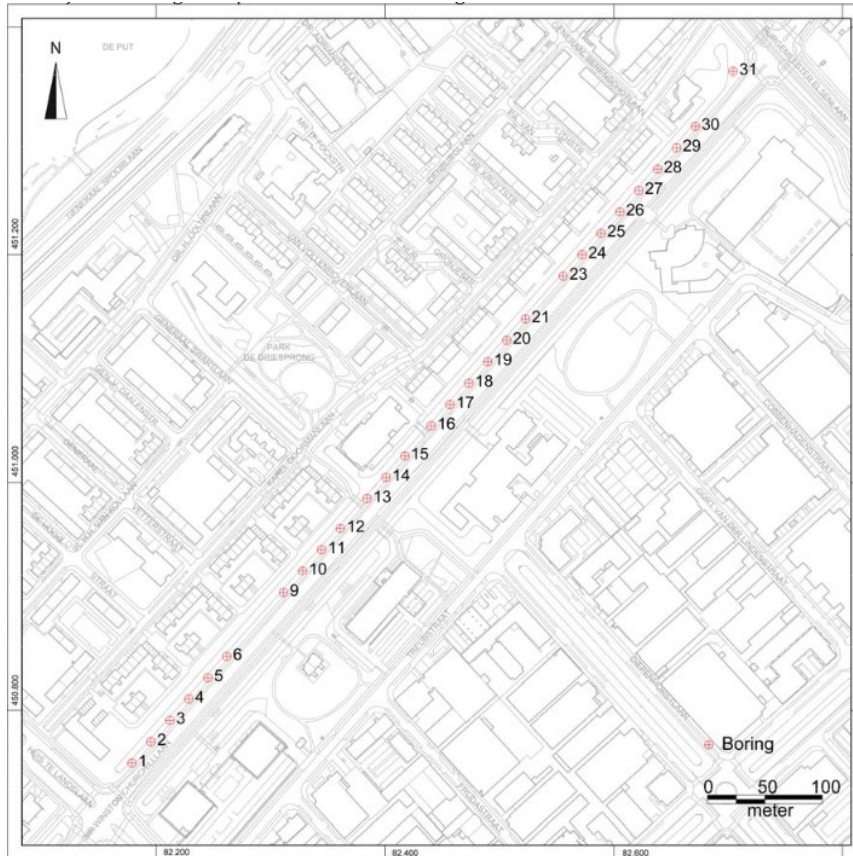
⁴¹ Coppens / Kruijff 2011. Archiszaakidentificatienummer: 2329888100.

gelegen gebied. Daarnaast is een greppelsysteem aangetroffen, waarbij de greppels tussen de 1,5 en 5 m breed zijn. Ze zijn voornamelijk noord-zuid of oost-west georiënteerd. De noord-zuid greppels liggen haaks op de weg. Voor wat betreft de noord-zuid greppels zijn er aanwijzingen in richting en afstand voor een vaste maatvoering. De oost-west georiënteerde greppels konden aangepast worden aan de landschappelijk omstandigheden en behoeften. Dit systeem strekt zich zeker nog 300-350 m ten noorden van het kanaal uit. Op een afstand van 250 m zijn ook resten van bewoning aangetroffen. In het tussenliggende gebied is ter hoogte van Wateringen veld geen onderzoek uitgevoerd. Dit lijkt daardoor leeg gebied, maar dat is vertekend door het gebrek aan onderzoek. Vermoedelijk strekte het systeem van greppels en bewoning zich vanaf de weg uit. Dit blijkt tevens ook uit de resten van de greppels en bewoning die ten zuiden van de weg wel bij verschillende onderzoeken tot uiting zijn gekomen. Daar is bewoning aangetroffen binnen 100 meter van de weg, waartussen dus nog het Kanaal moet hebben gelegen.⁴² Op kaart 8 is een zonering binnen het plangebied opgenomen op basis van bovenstaand onderzoek.

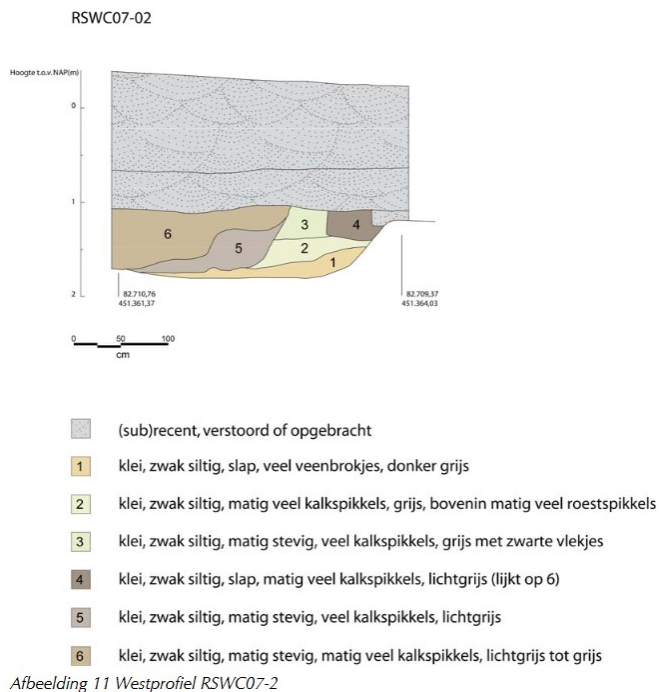

Afbeelding 12 Aanduiding van de onderzochte delen op de kruising van de Huis te Landenlaan met de Sir Winston Churchillaan en de synthese. Bron: Dorenbos *et al* 2009 (afbeelding 25)

⁴² Siemons / Bulten (reds) 2014.

Afbeelding 13 Aanduiding booronderzoek RSWC06-2. Bron: Dorenbos *et al* 2009 (afbeelding 7).

Afbeelding 14 Westprofiel RSWC07-2 Wp 2 aan de zuidzijde van het onderhavige plangebied. Bron: Dorenbos *et al* 2009 (afbeelding 11).

3.4 Tweede Wereldoorlog

Het plangebied ligt op de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME) niet binnen een zone waarin een verhoogde verwachting bestaat op het aantreffen van resten van ondergronds en/of bovengronds militair erfgoed.⁴³ Het is echter wel nabij (ca. 750 m ten noordoosten) het operatie terrein van Ypenburg gelegen. Dit duidt een gebied aan dat door de Duitsers van uit de lucht is aangevallen met het doel om de vliegvelden en Den Haag in te nemen. Daarnaast is ten noorden van het plangebied een voormalige lanceerplaats van V-2 raketten bekend, bij de Naald van Rijswijk.⁴⁴

Volgens het Verliesregister zijn voor Rijswijk drie vliegtuigcrashes geregistreerd. Deze zijn weergegeven in tabel 3. De locatie van alle vliegtuigen zijn bekend en op ruime afstand van het plangebied. Rondom het vliegveld Ypenburg zijn zeker 36 vliegtuigcrashes bekend.⁴⁵

SGLO	Day / Night	Time	Location	Aircraft	Mk	Serial	Unit	Mil Rank	Ini	Name
T0254	10 May 40		Eskamppolder Rijswijk	Ju 52	3m	6419	13./KGzbV 1	-		
T0274	10 May 40		Rijswijk (Schaapsweipolder)	Ju 52	3m	9268	IV/KGzbV 1	-		
T4384	26 Sep 44	1725	'LIL' MAX' Crashed near Kleiweg 51 Rijswijk	B-24	J	42-100347	446BG/707BS	2/Lt.	T.H.	Gill

Tabel 2 Meldingen uit het verliesregister. Bron: <https://www.verliesregister.studiegroepvluchtoorlog.nl/>.

⁴³ <http://www.ikme.nl/>.

⁴⁴ <https://www.tracesofwar.nl/sights/106996/Voormalige-V-2-Lanceerplaats-Naald-van-Rijswijk.htm>.

⁴⁵

<https://www.verliesregister.studiegroepvluchtoorlog.nl/ahome/lossregister/results?aircraft=&sglo=&date=&location=ypenburg&pn=&unit=&name=&cemetery=&airforceP=&target=&province=&airfield=>.

3.5 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek kan aan het plangebied een hoge archeologische verwachting worden toegekend, met name voor het zuidelijke deel. Deze archeologische verwachting is gebaseerd op de landschappelijke ligging. Binnen het plangebied heeft bewoning kunnen plaatsvinden vanaf de vroege prehistorie. Deze resten kunnen mogelijk voorkomen op duinen welke in het plangebied aanwezig kunnen zijn. Echter kan het Gantelsysteem dat actief is van ca. 500 - 200 v. Chr. deze resten verspoeld hebben. Op de oeverwallen aan dit systeem kunnen resten uit Bronstijd en IJzertijd verwacht worden.

Daarnaast kan op basis van voorgaande onderzoeken gesteld worden dat binnen het plangebied resten uit de Romeinse tijd aanwezig kunnen zijn. Het betreft resten die verband houden met het kanaal van Corbulo en de ten noorden van het kanaal gelegen weg met bermgreppel. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met het voorkomen van resten van nederzettingen, verkaveling of mogelijk grafstructuren, welke langs de weg te verwachten zijn. Deze worden op de afzettingen van het Gantelsysteem verwacht.

Als laatste kunnen ook resten vanaf de Middeleeuwen en Nieuwe tijd voorkomen binnen het plangebied. Ook hierbij zijn nederzettingen niet uit te sluiten, al zal het voornamelijk om sporen van landgebruik en kleiwinning gaan.⁴⁶ Voor wat betreft de Nieuwste tijd kunnen resten van het tuindersbedrijf met opstallen verwacht worden binnen het plangebied. Dit erf heeft binnen het plangebied gelegen tussen ca. 1900 en 1957. Hierna is de huidige woonwijk binnen het gebied gebouwd.

Resten van de Tweede Wereldoorlog kunnen niet uitgesloten worden binnen het plangebied. Hoewel het plangebied buiten de aanduidingen op de inventarisatiekaart ligt, hebben veel activiteiten plaatsgevonden rondom het plangebied. Hierdoor kan het voorkomen van oorlogsresten niet volledig uitgesloten worden.

Voor de perioden Romeinse tijd - Nieuwe tijd geldt dat deze resten kunnen voorkomen direct onder het huidige maaiveld of een mogelijk aanwezige ophogingslaag van ca. 1.00m. De sporen van het Neolithicum worden eerder verwacht in de zandige afzettingen onder het klei- en veenpakket dat op basis van voorgaande onderzoek waarschijnlijk in delen van het plangebied aanwezig is. Eventuele grondsporen kunnen bestaan uit greppels, waterputten, haardkuilen, paalkuilen en kuilen. Binnen het bureauonderzoek is geen indicatie aangetroffen voor het voorkomen van inhumatiegraven of crematiegraven. Echter kunnen deze naast een Romeinse weg mogelijk wel aanwezig zijn. Daarnaast kunnen eventueel muurresten, funderingsresten, vloeren, constructiehout en vlechtwerk worden aangetroffen. Eventueel vondstmateriaal kan bestaan uit aardewerk, glas, (vuur)steen, metaal, leer, artefacten van been, menselijk en/of dierlijk botmateriaal en botanische resten.

De gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied kan puntsgewijs als volgt worden samengevat:

1. Datering

Binnen het plangebied kunnen de volgende archeologische resten worden aangetroffen:

- lage verwachting voor sporen vanaf de vroege prehistorie tot het Neolithicum voor de diepere ondergrond
- een hoge verwachting voor sporen uit de Romeinse periode.
- een lage tot middelhoge verwachting voor de periode Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd

⁴⁶ Mededeling J.M. Koot.

2. Complextype
 - Semi-permanente nederzetting/jachtkampje (Paleolithicum/Mesolithicum)
 - Nederzetting (Neolithicum t/m Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd)
 - Infrastructuur (Romeinse tijd)
 - Landbewerking (Romeinse tijd - Nieuwe tijd)
3. Omvang
 - Tijdelijke jachtkampjes kunnen een omvang hebben van tientallen vierkante meters of groter;
 - Huisplaats: ca. 50-2000 m²
 - Infrastructuur ca. 10-12 m breed
4. Diepteligging
 - direct onder het maaiveld / bouwvoor of waarschijnlijk aanwezige ophogingspakket van ca. 1.00 m. (Romeinse tijd - Nieuwe tijd)
 - In de zandige afzettingen onder een klei- en veenpakket, diepte binnen het plangebied onbekend.
5. Gaafheid, conservering

De conservering van organisch materiaal is vermoedelijk goed.
6. Locatie

Archeologische resten kunnen binnen het hele plangebied worden aangetroffen.
7. Uiterlijke kenmerken
 - Nederzetting: een spreiding van vondstmateriaal zoals aardewerk, dierlijk bot, bewerkt natuursteen, metaal etc., en sporen zoals (verkavelings)greppels, paalgaten en afvalkuilen. Organische materialen, zoals leer, bewerkt of constructiehout, en textiel kunnen met name in diepe sporen goed bewaard zijn gebleven.
 - Infrastructuur: greppel, natuursteen.
 - Crematiegraven: kringgreppels, kuilen, verbrande botresten, aardewerk.
8. Mogelijke verstoringen

Binnen het plangebied is verstoring opgetreden vanwege de aanleg van de huidige bebouwing en nutsleidingen. Daarnaast is onder de bebouwing aan de zuidzijde reeds halfverdiepte berging aanwezig. Het is mogelijk dat de berging voornamelijk in een ophogingspakket is aangelegd en daarmee nauwelijks de onderliggende lagen heeft verstoord.
9. Bedreiging van eventueel aanwezige archeologische waarden

De herinrichting zal vermoedelijk tot ca. 1.50 m diepte gaan. Aangezien de archeologische resten vanaf het maaiveld / of vanaf ca. 1 m onder maaiveld kunnen voorkomen vormen de werkzaamheden een bedreiging voor deze resten.

4 Advies vervolgonderzoek

Op basis van de hoge archeologische verwachting ten behoeve van de bouw van de woonwijk adviseert Vestigia om vervolgonderzoek uit te voeren. Hoewel een booronderzoek voldoende inzicht zal geven in de opbouw van de ondergrond, is gebleken dat een dergelijk onderzoek in Rijswijk niet geschikt is voor het opsporen van resten uit de Romeinse tijd en jonger. In het verleden is gebleken dat oude loopvlakken niet goed genoeg te achterhalen zijn in de bodem van Rijswijk, waardoor de afwezigheid van deze vlakken niet voldoende zijn om het archeologisch potentieel van het plangebied naar beneden toe bij te stellen. Het advies luidt daarom om ter hoogte van het plangebied een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Hiervoor dient eerst een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld dat de goedkeuring behoeft van het bevoegd gezag, de gemeente Rijswijk.

Het is aan het bevoegd gezag, de gemeente Rijswijk, om op basis van dit rapport en het hierin geformuleerde advies een besluit te nemen ten aanzien van eventueel vervolgonderzoek of het beëindigen van het archeologisch onderzoeksproces.

Ook wanneer het plangebied op enig moment op basis van de resultaten van archeologisch onderzoek wordt vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen, blijft de meldingsplicht archeologische toevalsvondst of waarneming van kracht (Erfgoedwet, artikel 5.10 Archeologische toevalsvondst). Aangezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een archeologische toevalsvondst wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Rijswijk, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Naschrift

Middels een e-mail op 8 mei 2023 heeft het bevoegd gezag, gemeente Rijswijk (J.M. Koot) laten weten geen opmerkingen te hebben over de aanbevelingen en het advies. De inhoudelijke en redactionele opmerkingen zijn in deze definitieve versie verwerkt.

Literatuur

ANONIEM: Tussen oud en nieuw. Actualisering nota cultureel erfgoed gemeente Rijswijk, Rijswijk

BERENDSEN, H.J.A., 1997: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

CENTRAAL COLLEGE VAN DESKUNDIGEN ARCHEOLOGIE, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 4.1, Gouda: <http://sikb.nl/archeologie/richtlijnen/brl-4000>.

CLEVERINGA, J., 2000: *Reconstruction and modelling of Holocene coastal evolution of the western Netherlands*, Thesis Universiteit Utrecht, 198 pp.

DORENBOS, O., O. HOLTHAUSEN EN J.M. KOOT, 2009: *Langs de Sir Winston Churchillaan in Rijswijk. Archeologisch onderzoek naar aanleiding van de toevallige vondst van een Romeinse mijlpaal*, Rijswijk (Rijswijkse Archeologische Rapporten 22).

JELGERSMA, S., 1979: Sea-level changes in the North Sea basin. In E. Oele/R.T.E. Schüttenhelm/A.J. Wiggers (eds.): *Acta Univ. Ups. Symp. Univ. Ups. Annum Quingentesimum Celebrantis, Vol. 2*, pp. 233- 248, Uppsala.

HESSING, W.A.M. / W.K. VOS/ E.J. VAN GINKEL (EDS) 2021: *Romans on the Waterfront Evaluation of archaeological interventions (1997-2020) along the Dutch part of the Lower Rhine and Coastal Limes*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten nr. 71)

RACZYNSKY-HENK, Y., 2014: *Zoektocht naar het Kanaal van Corbulo bij de Sir Winston Churchillaan te Rijswijk*, Rijswijk (Rijswijkse Archeologische Rapporten 48)

ROORDA VAN EYSINGA, N.P.H.J., 1988: *De geboorte van het Hoogheemraadschap van Delfland. Ontginning en bedijking in de Vroege Middeleeuwen*, Alphen aan de Rijn.

STAALDUINEN, C.J. VAN, 1979: *Toelichtingen bij de Geologische Kaart van Nederland 1:50.000. Blad Rotterdam West (37W)*, Haarlem.

SIEMONS, H. /E.E.B. BULTEN (RED.): *Archeologie in het Wateringse Veld, Gemeente Den Haag, van Steentijd tot Nieuwe tijd*, Den Haag (Haagse Oudkundige Publicaties 17)

TNO-GDN, 2022A: Formatie van Boxtel. In: *Stratigrafische Nomenclator van Nederland, TNO - Geologische Dienst Nederland*. Geraadpleegd op 23-03-2022 op <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-boxtel>.

TNO-GDN, 2022B: *Formatie van Kreftenheye*. In: *Stratigrafische Nomenclator van Nederland, TNO - Geologische Dienst Nederland*. Geraadpleegd op 23-03-2022 op <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-kreftenheye>.

TNO-GDN, 2022C: *Formatie van Naaldwijk*. In: *Stratigrafische Nomenclator van Nederland, TNO - Geologische Dienst Nederland*. Geraadpleegd op 23-03-2022 op <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-naaldwijk>.

TNO-GDN, 2022D: Formatie van Nieuwkoop. In: *Stratigrafische Nomenclator van Nederland*, TNO - Geologische Dienst Nederland. Geraadpleegd op 23-03-2022 op <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-nieuwkoop>.

VOS, G.A., 1992: *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Toelichting bij kaartblad 24 - 25 West, Zandvoort - Amsterdam*, Wageningen (DLO-Staring centrum/Stiboka).

WEERTS, H.J.T./P. CLEVERINGA/J.H.J. EBBING/F.D. DE LANG/W.E. WESTERHOFF, 2003: *De lithostratigrafische indeling van Nederland - Formaties uit het Tertiair en Kwartair*, Utrecht (TNO-rapport 03-051-A).

Digitale bronnen

- ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND: <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
- ARCHEOLOGISCH INFORMATIESYSTEEM (ARCHIS): <https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login>
- BEELDBANK NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE: <https://nimh-beeldbank.defensie.nl/>
- BEELDBANK RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED: <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>
- BODEMLOKET: <http://www.bodemloket.nl/>
- DINOLOKET: <https://www.dinoloket.nl/>
- INDICATIEVE KAART MILITAIR ERFGOED (IKME): <http://www.ikme.nl/>
- KADASTER, BASISREGISTRATIES ADRESSEN EN GEBOUWEN (BAG): <https://bagviewer.kadaster.nl/>
- KADASTER, TIJDREIS OVER 200 JAAR TOPOGRAFIE: <http://topotijdreis.nl/>
- MIP-OBJECTENDATABASE: <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2019/01/01/mip-objekten>
- PUBLIEKE DIENSTVERLENING OP DE KAART (PDOK): <https://www.pdok.nl/>
- RUIMTELIJKE PLANNEN: <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/>
- RIJKSMONUMENTENREGISTER: <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>
- VERSTORINGSBRONNENKAART: <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bronnen-en-kaarten/overzicht/verstoringsbronnenkaart>

Lijst van afbeeldingen, bijlagen en kaarten

Afbeeldingen

Afbeelding 1 Luchtfoto plangebied. Bron: PDOK.....	4
Afbeelding 2 Grondplan met de bestaande bebouwing(paars omlijnd) en de nieuwe bebouwing (oranje ingekleurd). Bron: Synchron.....	7
Afbeelding 3 Grondplan met een impressie van de geplande nieuwbouw en inrichting met de aanduiding van de halfverdiepte parkeergarages. Hoewel niet aangeduid zal ook onder het meest westenlijke blok een dergelijke garage zoals C worden aangelegd. (vergelijk met dwarsprofielen). Bron: Synchron.....	8
Afbeelding 4 Dwarsdoorsneden met een impressie van de gebouwen met binnentuinen en onderliggende parkeergarages. Bron: Synchron.....	8
Afbeelding 5 Uitsnede van het plangebied (rood omkaderd) op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN-3; 50cm grid). Bron: www.ahn.nl	13
Afbeelding 6 Het plangebied (blauw) over de Kruikius kaart (1712). Bron: TU Delft.....	15
Afbeelding 7 Het plangebied op de topografische kaart van 1850. Bron: Topotijdreis.....	16
Afbeelding 8 Het plangebied op de topografische kaart van 1900. Bron: Topotijdreis.....	16
Afbeelding 9 Het plangebied op de topografische kaart van 1935. Bron: Topotijdreis.....	17
Afbeelding 10 Het plangebied op de topografische kaart van 1962. Bron: Topotijdreis.....	17
Afbeelding 11 Constructietekening met dwarsdoorsneden van de bergingen aan de Karel Doormanstraat. Bron: Synchron.....	18
Afbeelding 12 Aanduiding van de onderzochte delen op de kruising van de Huis te Landenlaan met de Sir Winston Churchilllaan en de synthese. Bron: Dorenbos <i>et al</i> 2009 (afbeelding 25).....	22
Afbeelding 13 Aanduiding booronderzoek RSWC06-2. Bron: Dorenbos <i>et al</i> 2009 (afbeelding 7).....	23
Afbeelding 14 Westprofiel RSWC07-2 Wp 2 aan de zuidzijde van het onderhavige plangebied. Bron: Dorenbos <i>et al</i> 2009 (afbeelding 11).....	23

Tabellen

Tabel 1 In Archis geregistreerde onderzoeken binnen een straal van 200 meter rondom het plangebied. Bron: RCE/Archis3.....	20
Tabel 2 Meldingen uit het verliesregister. Bron: https://www.verliesregister.studiegroepluchtoorlog.nl/	24

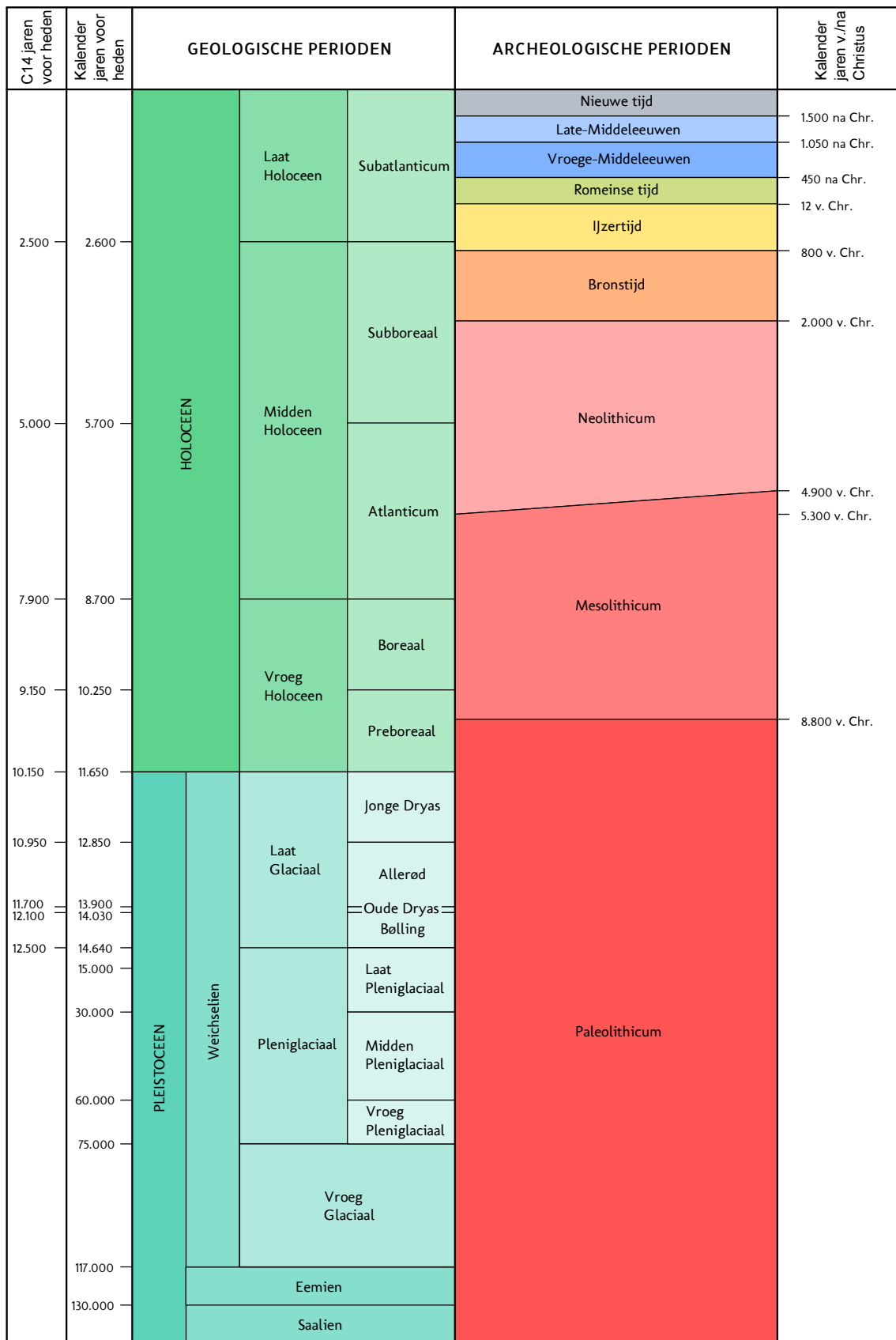
Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht van archeologische en geologische perioden

Kaarten

Kaart 1:	Ligging plangebied
Kaart 2:	Geologische kaart
Kaart 3:	Geomorfologische kaart
Kaart 4:	Bodemkaart
Kaart 5:	Bodemkaart 1950
Kaart 6:	Archeologie; inventarisatie
Kaart 7:	Archeologisch beleid
Kaart 8:	Kanaal van Corbulo

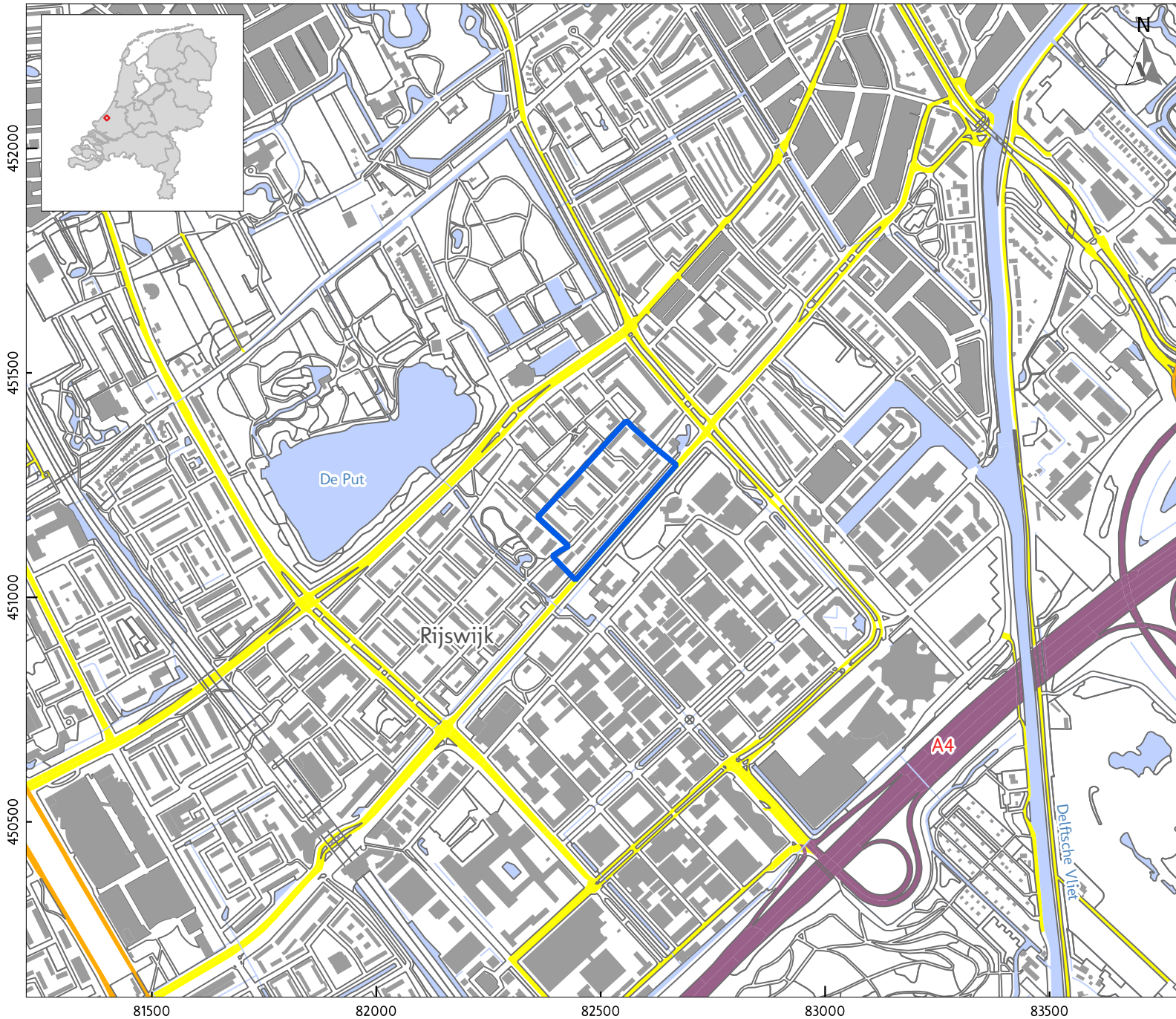
Bijlage 1 Overzicht archeologische en geologische perioden

C14 ouderdommen en gekalibreerde ouderdommen van het Holocene volgens Van Geel et al. (1980/1981). C14 ouderdom van het Laat Glaciaal volgens Hoek (2001/2008) en gekalibreerde ouderdommen van het Laat Glaciaal volgens Rasmussen et al. (2006). Overige pleistocene chronostratigrafie volgens Westerhoff et al. (2003). Archeologische perioden van de prehistorie volgens Louwe Kooijmans et al. (2005) en overige archeologische perioden volgens Archis.

Periode	Van - tot
Vroeg-Paleolithicum	tot 300.000 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	300.000-35.000 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	35.000-8800 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	88.00-7100 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	7100-6450 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	6450-4900 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	5300-4200 voor Chr.
Midden-Neolithicum	4200-2850 voor Chr.
Laat-Neolithicum	2850-2000 voor Chr.
Vroege-Bronstijd	2000-1800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	1800-1100 voor Chr.
Late-Bronstijd	1100-800 voor Chr.
Vroege-IJzertijd	800-500 voor Chr.
Midden-IJzertijd	500-250 voor Chr.
Late-IJzertijd	250-12 voor Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	12 voor-70 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	70-270 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	270-450 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450-1050 na Chr.
Late-Middeleeuwen	1050-1500 na Chr.
Nieuwe Tijd A	1500-1650 na Chr.
Nieuwe Tijd B	1650-1850 na Chr.
Nieuwe Tijd C	1850-1950 na Chr.

KAART 1 - LIGGING PLANGEBIED

LEGENDA

- Plangrens
- Top10NL
 - Bebouwing
 - Overige topografie
 - Water
- Hoofdwegen
 - Snelweg
 - Regionale weg
 - Lokale weg

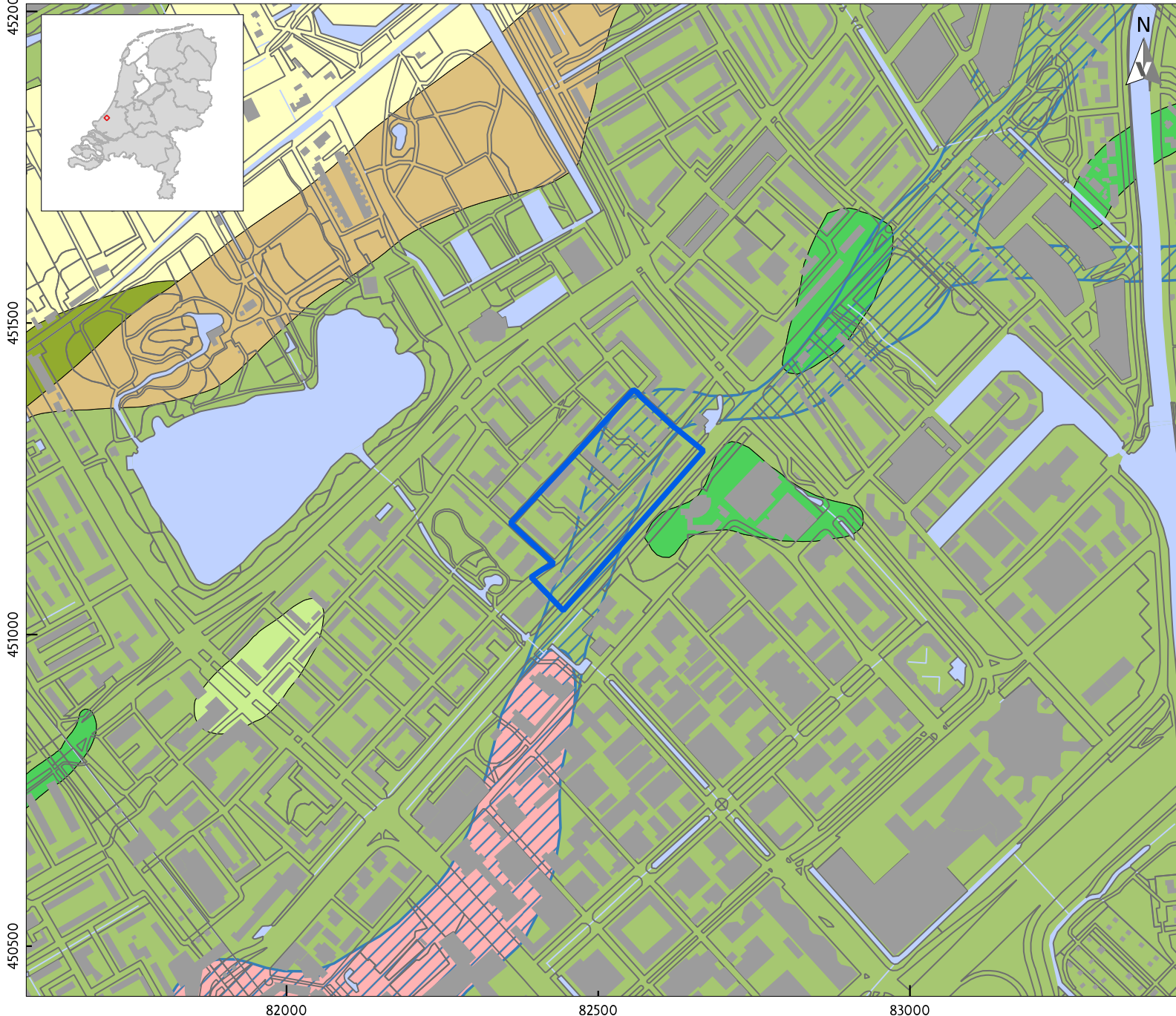
Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk
Te Werve-Oost te Rijswijk,
gemeente Rijswijk
Rapport: V2277
Datum: Maart 2022
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022

Tekenaar: RS

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 100 200 300 m

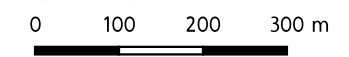
KAART 2 - NATUURLIJK LANDSCHAP; GEOLOGIE

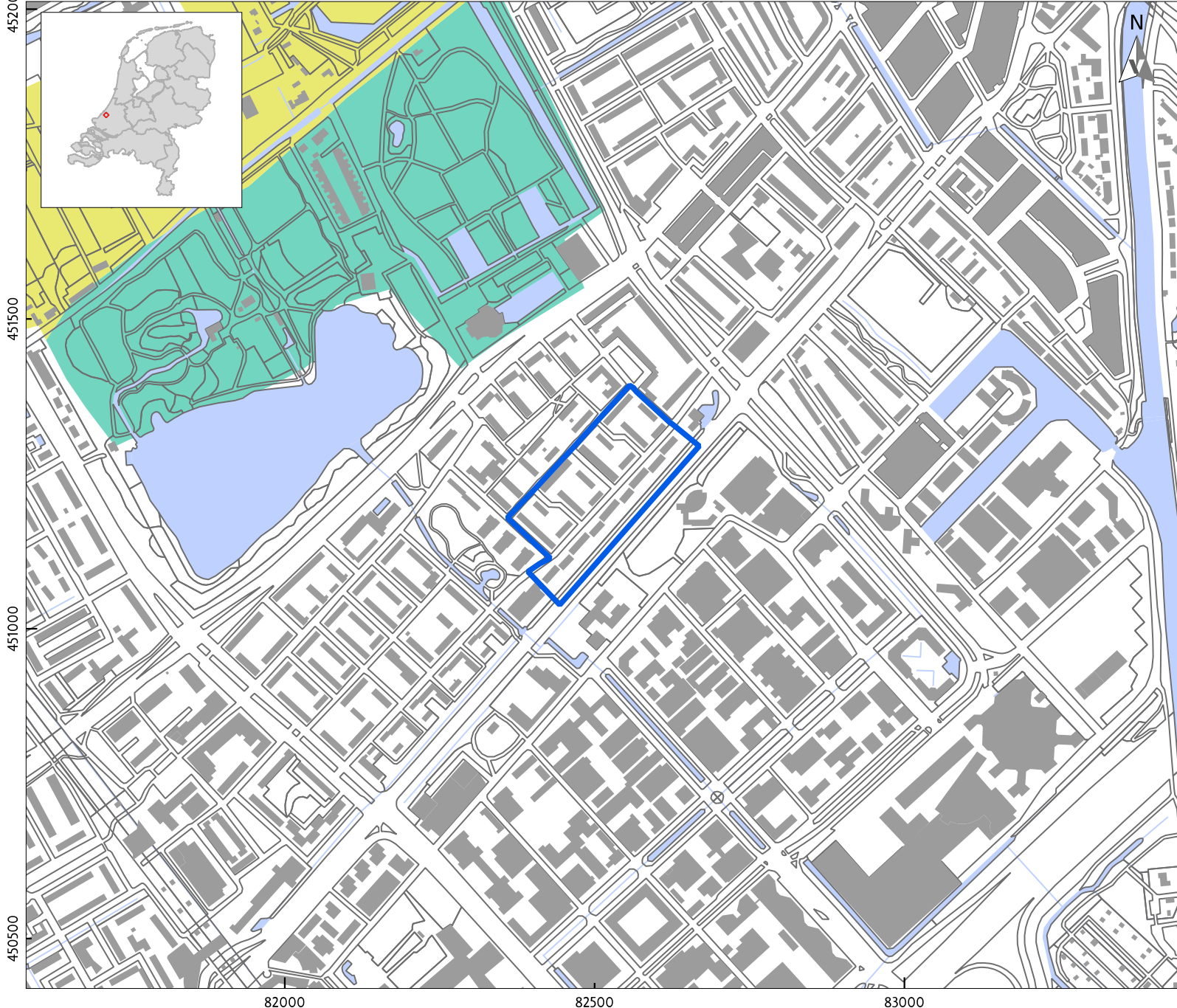
LEGENDA

- Plangrens
- Top10NL**
 - Bebouwing
 - Overige topografie
 - Water
- Geologie (Lp. = Laagpakket; L. = Laag)**
 - 1 Lp. v. Walcheren op Hollandveen op Lp. v. Wormer, en waar de top van de zandafzettingen van het Laagcomplex van Delfland en/of de L. v. Rijswijk dieper liggen dan 5 m -NAP
 - 2 Lp. v. Walcheren op Hollandveen op Lp. v. Wormer en/of L. v. Rijswijk en waar de top van de zandafzettingen van het Laagcomplex van Delfland en/of de L. v. Rijswijk ondieper liggen dan 5 m -NAP
 - 3 Lp. v. Walcheren op Hollandveen, op L. v. Ypenburg, op L. v. Rijswijk / Lp. v. Wormer
 - 4 Lp. v. Walcheren op Hollandveen, op L. v. Voorburg, op L. v. Rijswijk
 - 5 Lp. v. Walcheren op L. v. Voorburg
 - 8 Lp. v. Walcheren waar geulafzettingen van het Gantelsysteem zich diep ingesneden hebben in de onderliggende afzettingen
 - 20 Lp. v. Schoorl; L. v. Voorburg, met evt. een deklaag van de L. v. Den Haag, dunner dan 2 m, aan maaiveld of onder stadsopvangsdek
 - Afzettingen Gantelsysteem

Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk Te Werve-Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk
Rapport: V2277
Datum: Maart 2022
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022 Vos/Rieffe/Bulten 2007
Tekenaar: RS

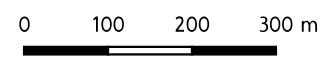

KAART 3 - NATUURLIJK LANDSCHAP; GEOMORFOLOGIE

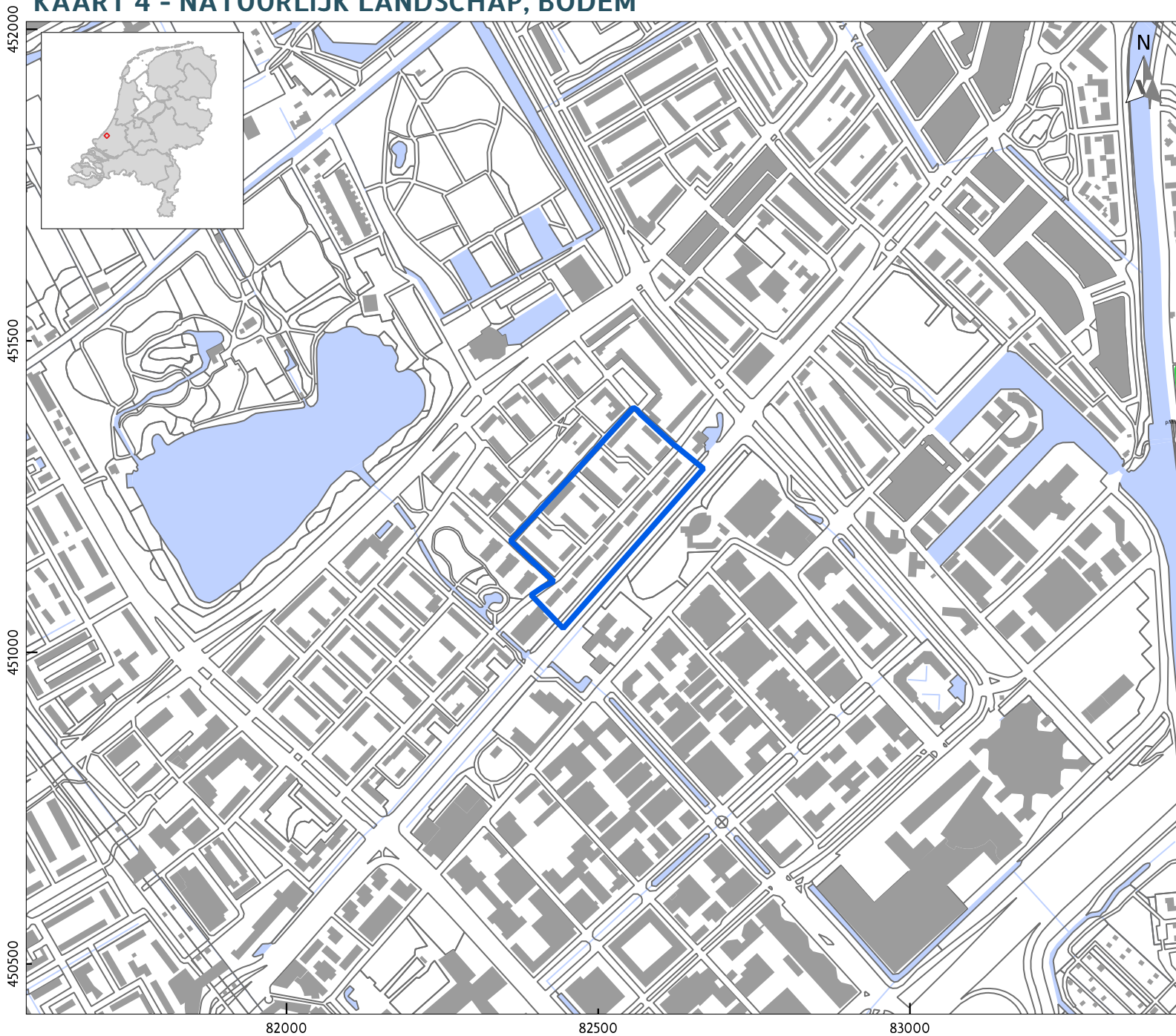

- ### LEGENDA
- Plangrens
 - Top10NL**
 - Bebouwing
 - Overige topografie
 - Water
 - Geomorfologie**
 - Strandwal
 - Vlake van getij-afzettingen

Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk Te Werve-Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk
Rapport: V2277
Datum: Maart 2022
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022
Geomorfologische kaart: PDOK augustus 2017 / Maas et al. 2017
Tekenaar: RS

KAART 4 - NATUURLIJK LANDSCHAP; BODEM

LEGENDA

- Plangrens
- Top10NL
 - Bebouwing
 - Overige topografie
 - Water
- Bodem
 - Kalkarme leek-/woudeerdgronden; klei, profielverloop 5

Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk Te Werve-Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk
Rapport: V2277
Datum: Maart 2022
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022
Bodemkaart (BRO); PDOK 2018

Tekenaar: RS

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 100 200 300 m

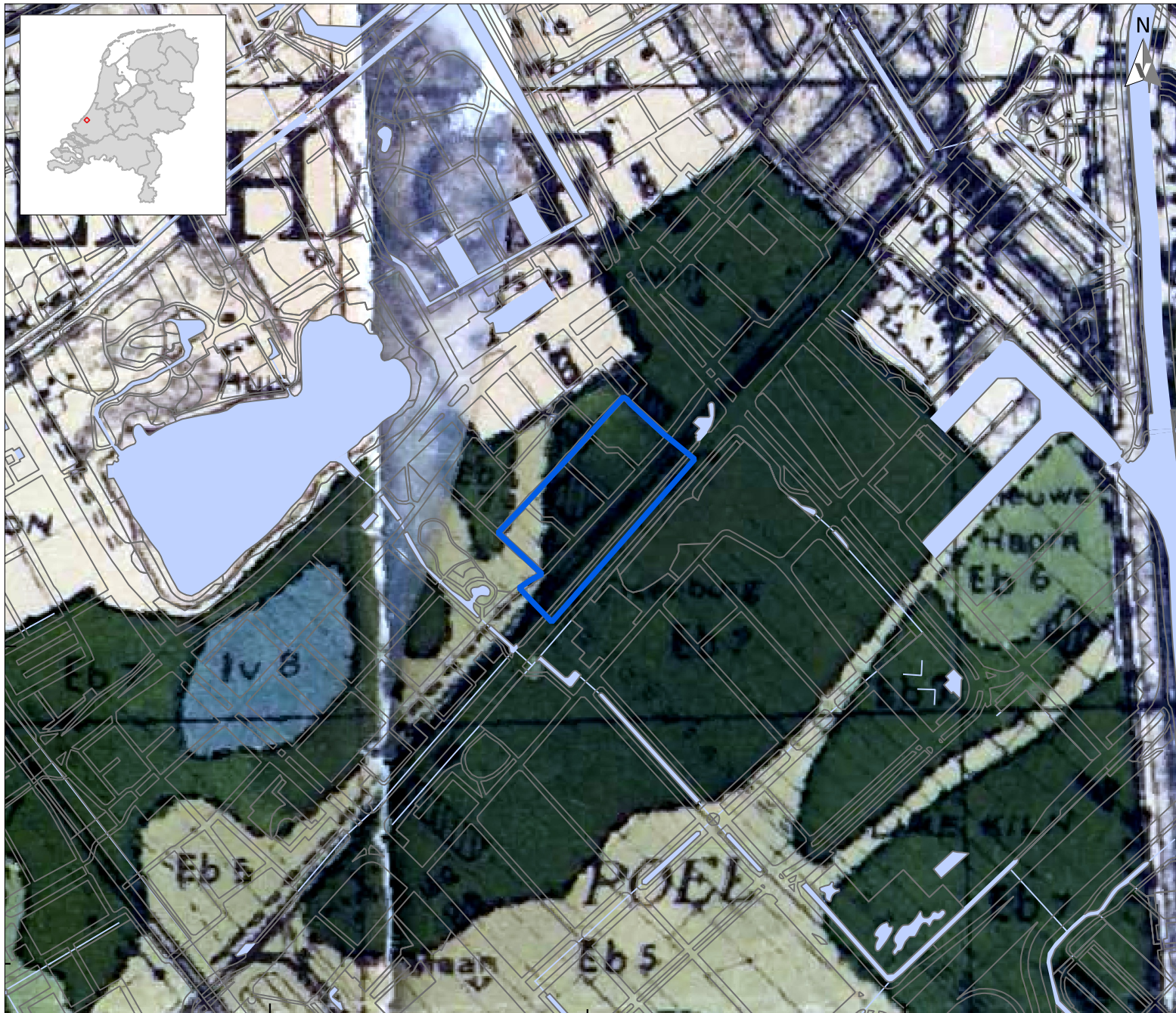
KAART 5 - NATUURLIJK LANDSCHAP; BODEMKAART OMGEVING DEN HAAG (1950)

452000

451500

451000

450500

82000

82500

83000

LEGENDA

Plangrens

Top10NL

Overige topografie

Water

	Eb5	Broekgronden, ± 50 cm rulle klei op vette compacte ondergrond
	Eb6	Broekgronden, ± 25 cm rulle klei op vette compacte ondergrond
	Eb7	Broekgronden, ± 15 cm rulle klei op vette compacte ondergrond
	Iv8	60 à 100 cm venige knikklei op veen

Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk Te Werve-Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk

Rapport: V2277

Datum: Maart 2022

Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022
Van Liere 1950

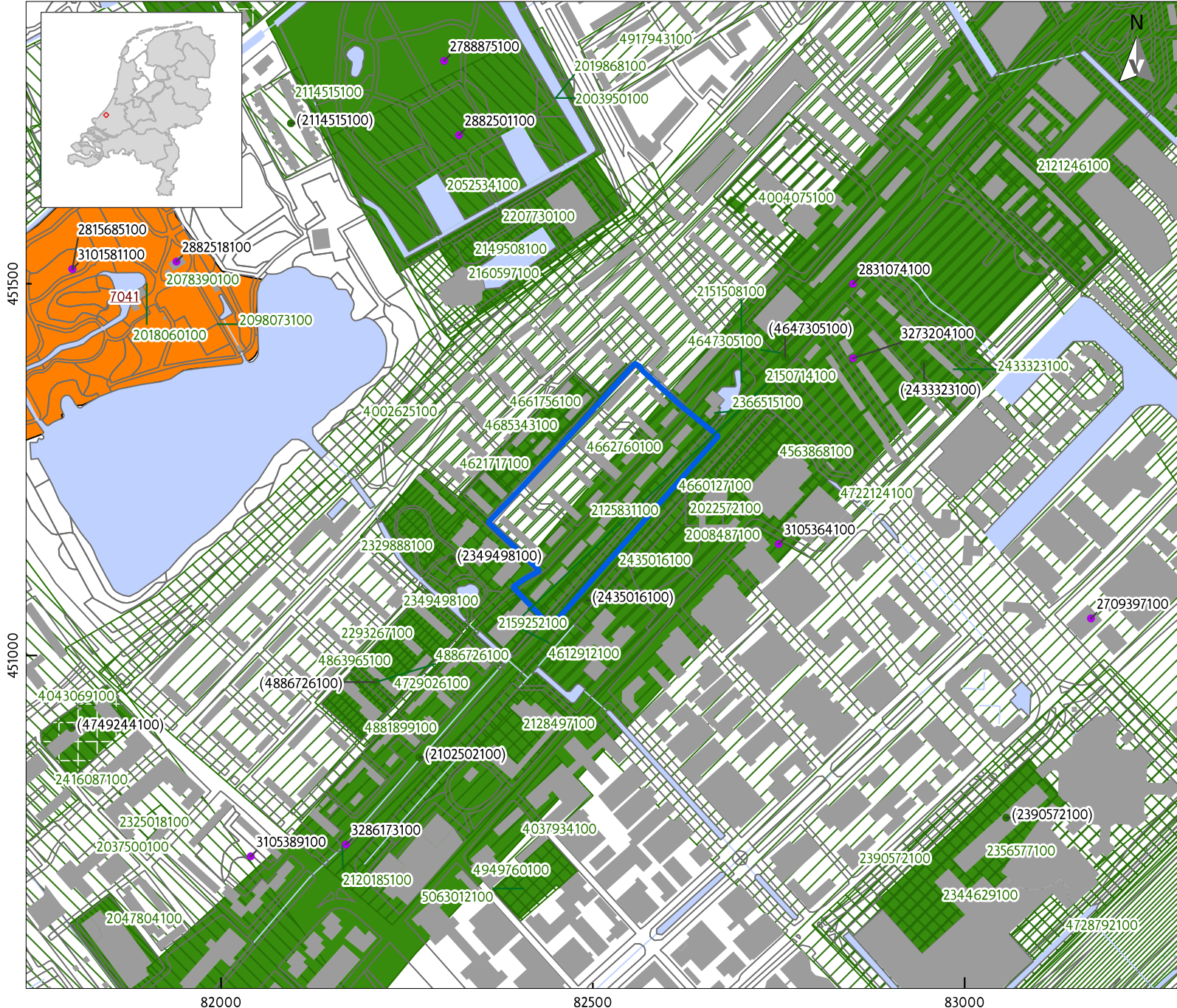
Tekenaar: RS

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 100 200 300 m

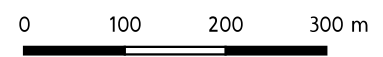
KAART 6 - ARCHEOLOGIE; INVENTARISATIE

LEGENDA

- Plangrens
- Vondstlocaties**
 - Losse vondstlocatie
 - Vondstlocatie gekoppeld aan onderzoek
- Top10NL**
 - Bebouwing
 - Overige topografie
 - Water
- AMK**
 - Terrein van hoge archeologische waarde
- Onderzoeken**
 - Archeologisch: opgraving of proefsleuven
 - Archeologisch: begeleiding
 - Archeologisch: boring
 - Archeologisch: bureauonderzoek
 - Archeologisch: overig
 - Onbekend

Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk Te Werve-Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk
 Rapport: V2277
 Datum: Maart 2022
 Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022
 Onderzoeken, Vondstlocaties RCE 2022
 Monumenten, RCE 2014
 Tekenaar: RS

451000
451000

82000 82500 83000

KAART 7 - ARCHEOLOGIE; BELEID

LEGENDA

 Plangrens

Top10NL

 Overige topografie

Beleid

 Waarde - Archeologie 2

 Waarde - Archeologie 3

Voor beide categorieën geldt (beleidskaart Neolithicum, Brons- en IJzertijd):
Middelhoge verwachting Neolithicum
Lage verwachting Brons- en IJzertijd
Beleid: "BMA betrekken bij planontwikkeling, Controleboringen bij plannen die dieper reiken dan de [sic] Laagpakket van Walcheren en het Hollandveen, dus die tot in de top van het Laagpakket van Wormer doordringen (de top van dit laagpakket ligt op ongeveer 2 tot 5 m - NAP). Dubbelbestemming archeologie. Vrijstelling activiteiten: 100 m². Verder onderzoek of beschermende maatregelen afhankelijk van resultaten vooronderzoek."

bij 'Waarde - Archeologie 2': Lage verwachting Romeinse tijd, Lage verwachting Late Middeleeuwen/jonger
Beleid: "BMA betrekken bij planontwikkeling. Eisen met betrekking tot (voor)onderzoek worden per situatie bekeken.
Vrijstelling activiteiten: Vrijstelling tot 100 m² en voor werkzaamheden tot 50 cm beneden maaiveld."

bij 'Waarde - Archeologie 3': Middelhoge verwachting Romeinse tijd, Hoge verwachting Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd
Beleid: "Dubbelbestemming Archeologie (aanlegvergunning), vrijstelling tot een diepte van 50 cm beneden maaiveld. Geen aantastingen van de archeologische vindplaatsen toegestaan.
Vrijstelling activiteiten: Vrijstelling tot een diepte van 50 cm beneden maaiveld."

Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk Te Werve-Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk

Rapport: V2277

Datum: Maart 2022

Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022
NL.IMRO.0603.bptewerve-VA01
Gemeente Rijswijk

Tekenaar: RS

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

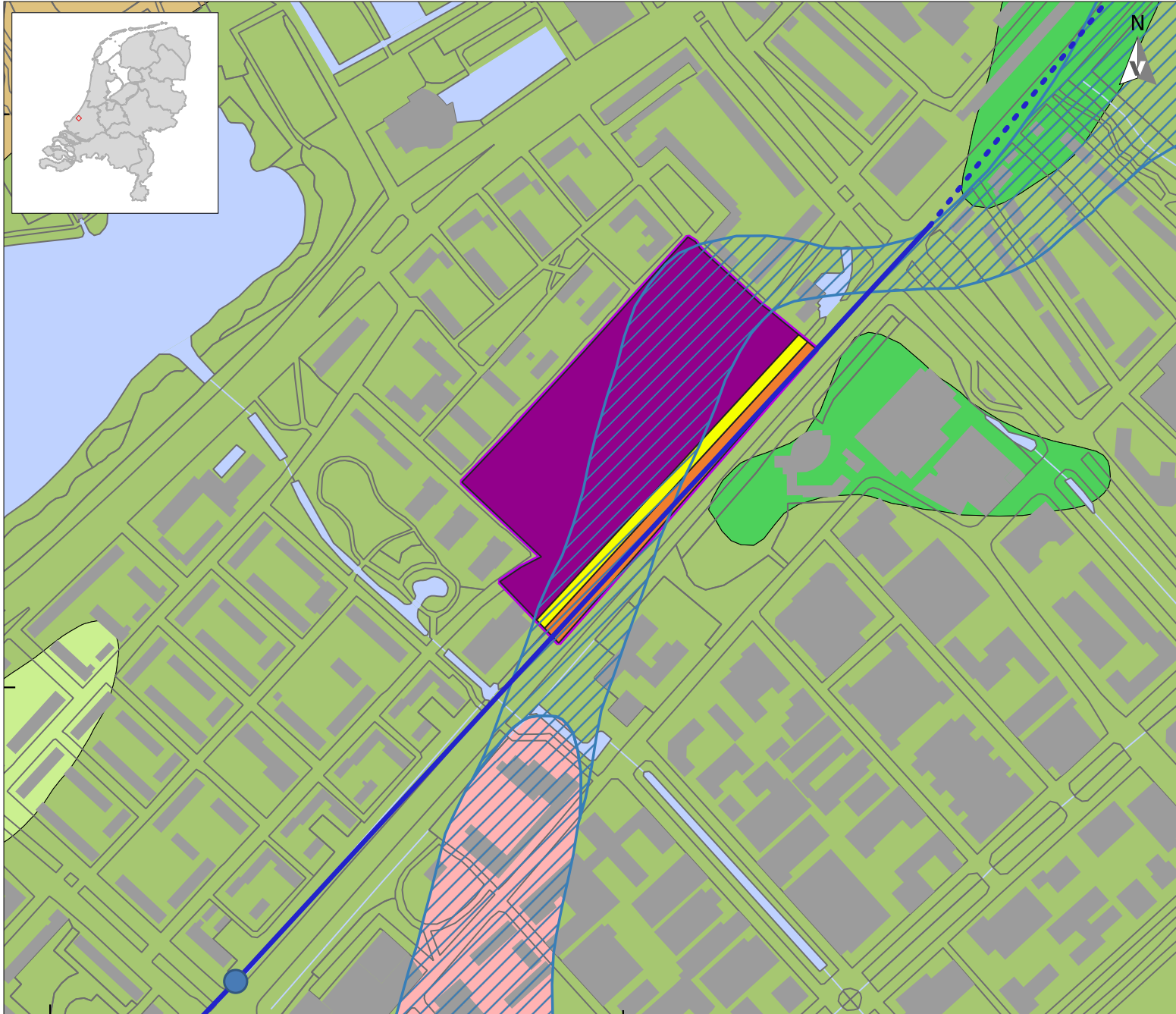
0 20 40 60 80 100 m

82500

451250

451000

KAART 8 - KANAAL VAN CORBULO

LEGENDA

- Plangrens
- Zonering Romeinse tijd op basis van Wateringse veld
 - weg en kanaal
 - grafstructuren
 - percelering en bewoning
- Kanaal van Corbulo, ligging:
 - waarschijnlijk
 - zeker
- Waarneming: kanaal aangetoond
- Geologie (Lp. = Laagpakket; L. = Laag)
 - 1 Lp. v. Walcheren op Hollandveen op Lp. v. Wormer, en waar de top van de zandafzettingen van het Laagcomplex van Delfland en/of de L. v. Rijswijk dieper liggen dan 5 m -NAP
 - 2 Lp. v. Walcheren op Hollandveen op Lp. v. Wormer en/of L. v. Rijswijk en waar de top van de zandafzettingen van het Laagcomplex van Delfland en/of de L. v. Rijswijk ondieper liggen dan 5 m -NAP
 - 3 Lp. v. Walcheren op Hollandveen, op L. v. Ypenburg, op L. v. Rijswijk / Lp. v. Wormer
 - 4 Lp. v. Walcheren op Hollandveen, op L. v. Voorburg, op L. v. Rijswijk
 - 8 Lp. v. Walcheren waar geulafzettingen van het Gantelsysteem zich diep ingesneden hebben in de onderliggende afzettingen
 - Afzettingen Gantelsysteem

Project: V22-5012: Herontwikkeling wijk Te Werve-Oost te Rijswijk, gemeente Rijswijk

Rapport: V2277

Datum: Maart 2022

Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2022
Vos/Rieffe/Bulten 2007
Raczynski 2014
Hessing/Schrijvers 2021

Tekenaar: RS

0 50 100 150 m

82000

82500

451500

451000

This text was set using the following freely available font software:

Allerta Copyright (c) 2010, Matt McInerney (<http://pixelspread.com>),
with Reserved Font Name Allerta.

Inconsolata_dz Copyright (c) 2006, Raph Levien (<http://www.levien.com>),
with Reserved Font Name <Inconsolata>.
Copyright (c) 2009, David Zhou (<http://blog.nodnod.net/>)
with Reserved Font Name <Inconsolata_dz>.

Molengo_Vestigia Copyright (c) 2007, Denis Moyogo Jacquerye,
with Reserved Font Name <Molengo>.
Copyright (c) 2011, Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie (www.vestigia.nl),
with Reserved Font Name <Molengo_Vestigia>; available at www.vestigia.nl/fonts.

This Font Software is licensed under the SIL Open Font License, Version 1.1.
The license is available with a FAQ at: <http://scripts.sil.org/OFL>

Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie*
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
Nederland

Telefoon 033 277 92 00
E-mail info@vestigia.nl
Website www.vestigia.nl

K.v.K. Gooi- en Eemland 32078894

Erfgoedingenieurs

“Engineering the past, creating the future”

